Ms 4-r. 209

(1)

Komáromy Lajos
sajátja.

1858/9 Nagykörös.

Jegyz. Magyar nyelvi dolgozatok
a gymn. V. osztályában.
Tanár: Arany János.
A bírálati megjegyzések az ő
kéziratai. —

Pozsony. 1899. ápr. 15.

Komáromy Lajos

Magyar dolgozatok.

1.

I Alap. Az ifjú kort használni kell.

A' ki egész életében boldogságának alapját megakarja vetni, csendes, nyugodt öregséget kívánni élni; a' ki másfelől Istentől nyert tulajdonait fejleszteni, kimivelni akarja: az a' legnagyobb szorgalommal igyekezzék ifjúi korát czélszerüleg felhasználni. -

Mert csak az ifjú kor az, mely mindenre alkalmazható. Itt a' gond, - életbajoktól mentelék könnyü szerrel működhetnek; itt az erőteljes, a' vénségi gyengeség által meg nem tört test - már magától is ajánlkozik az ifjúi éveknek okosan való felhasználására. -

Bár ezek elég indító okok arra nézve, hogy az ifjú - szép korának éveit a' legnagyobb szorgalommal használja fel: mindazáltal ezeken kivül szép ösztönző példákat találunk az életben. - Mert itt láthatjuk azt, hogy azok, kik ifjúságokat okosan használták, annak pályáján kitünő szorgalommal haladtak, boldogok voltak egész életökben. - továbbá itt láthatjuk azt, hogy azok, kik az ifjú kor rózsái szedésében nagyon elmerülve - magokkal, s jövőjökkel nem gondolva - fiatal korukat henyeséggel töltötték, azok - mondom - kevés kivétellel - mind testöket, mind lelköket véve tekintetbe - egész életökben nagy nyomorral küzdve élték. -

2.

Mindezeket tehát eszünkbe véve, azok pél-
dáját, - kik szorgalommal töltét ifjúságukat -
követve, azok szomorú példáján pedig - kik az el-
lenkezőt tevék - okúlva: siessünk ifjúságunk
gyorsan haladó napjait á tőlünk kitelhető leg-
nagyobb szorgalommal felhasználni. -

Jó. —

II Az aranykor.

Volt egy idő hajdan, melynek neve boldog aranykor
Ekkor még nem félve birótul az emberi nemzet,
Önkénytes jó, és szép tettekkel vala ékes.
Nem voltak rablók, mindenki saját vagyonával
Jól megelégedvén tölté éltének időjét.
Nem szállottak még az időben az emberek á sík
És széles tengerre, hogy á távolbani földtől
hosszúk. Hozzanak kincseket, és fényűzést illető czikket.
Még akkor nem harsoga had-kürt, nem vala fegyver,
Nem voltak katonák, nem voltak sánczolatokkal
Környül vett helyek, é nélkülis az emberi nemzet
Élveze biztos, s lágy nyúgalmat á béke mezőjén.
Nem volt á forró nyár, nem volt tél hidegével,
Volt folyvást tartó zöld fűvű hűs tavasz akkor.
Á' melyben madarak zengének szép gyönyörűen
És járának léghűsítő lágyszelek abban.
És maga á föld á nélkül hogy vasboronáktól
Érintetnék, minden gabnát terme magától. -
hosszú Még megelégülének az emberek mindenerő, és
Kényszerítés nélkül készitett táp-anyagokkal.
jj Víz helyt á folyamok telylyel, s mézzel habozának.
Ez volt hát á csendes, békés, boldag aranykor.

Pár hibát kivéve jól foly a mérték, csak caesurú sok helyen nincs.

3. A roszra való hajlamot csirájában kell elfojtanunk.

Bárha velünk születik szintúgy a roszra, mint a jóra való hajlandóság; és bár fájdalom! számosan vannak az emberek közt olyanok, kik amazt e felett uralkodni engedik: mindazáltal mindenki, a'ki emberi, keresztyéni szép hivatásának megakar felelni, az Istenáltal belé oltott szabad-akarat következtében a'jó útat választván, szivében a szép, - és jóra való hajlamnak készítsen még jókor tágas helyet, és ez által a' roszra való hajlamot még csirájában hátterbe szorítva, igyekezzék azt elfojtani.

Mert a roszra való hajlam az, mely ha csirájában el nem fojtatik, az embert villám sebességgel sodorja a' bűnök örvényébe; mely ha egyszer az ember keblét meghódítja, annak belsejében mindig tovább tovább nyomúl, s onnan azután nehezen, igen nehezen irtható ki; ez az, mely ha egyszer meghonosúlt a' kebelben, az embert egész életében oly sok veszélybe dönti. Irtsuk hát ezt ki keblünkből még csirájában!.. Csirájában igen is, mert a' vérengző, ragadozó állat is könnyebben megszelídül még fiatal korában, mint akkor, midőn már erői kifejlődtek, vérengzősége elfajúlt. -

vérengző öcztöne elhatalmasodott.

És ha találkoznék olyan, ki talán azt mondaná, hogy a' hajlam, tehát a' roszra való hajlam is velünk születvén, hasztalan ellene küzdeni: az csak ön hibáit takarja és növeli.. Mert hisz' a' tűz, e romboló elem is, még keletkezése csirájában, még mielőtt elharapódzott volna, igen könnyen eloltható; mert hisz a' legnagyobb össze eskűvést is, mielőtt lu-

fejlődése tető-pontját elérné, kerés erővel lehet elfojtani.

Mindezeket átlátva és komolyan megvizsgálva, minden ember, ki magát az állatok közül kiemelni akarja, a roszra való hajlamot taszítsa el magától, üzze ki kebléből, és a jó, - s széphez való vonzódásnak engedjen abban tágas helyet. -

nem szebb az így.

Jó.

4. Az özönvíz.

A miután Jupiter nem szenvedhette a sok bünt
Mellyet az emberi nem tett a jó égiek ellen,
És a midőn látná, hogy már az elharapódzott
Vétkeknek lángját nem bírja eloltani; akkor
Gyülést hirdetvén, azt végezték a hivottak
Hogy víz által kell e rossz népet kitörölni.
Erre a nagy dörgő Jupiter bé zárja Aquilót, ∪∪ –
És minden felhő-üző szeleket valamely szük
Rejtek helybe, s Notust a déli szelet kihivá hogy
Hajtson nagy terhes felhőket a bosszus egekre. -
Engedvén Notus a rendelvénynek, kirepült és
Béborítá az egész eget a felegekkel. (csonka) ll
A főjén ülő ködök arczát sürü homálylyal
Fedték. Majd ezután a felhőket rohamával
Megnyomván, sürü zápor hullott le azokból.
És így hullt az eső mindaddig erősen (csonka)
Míg kiürült minden felhő; ekkor pedig Iris
Szív fel azokba segéd habokat, hogy szüntelen esnék.
A gyorsan hulló zápor letiporta a gabnát
Mellyért egy hosszú esztendőt tölte a munkás.
Nem nyugszik Neptun sem, a kékes tengeri Isten,
És ily rendelvényt intéz minden folyamokhoz:
Nyissátok ki hamar forrástok szájait és így
Nagygyá növén a tengerbe rohanjatok onnan.

Igy

Igy hát a folyamok semmit nem késve kicsapnak
Medrökből, s a mező szépségét gyors rohamukkal
Elkapkodják. Megrémülve az emberek ekkor
Töltésekkel békeriték magokat nagy erősen.
Ám de az emberi mű nem gátolhatja meg a víz
Pusztító elemét, és a kicsapongó folyóár — hibás
Városokat, falukat és házakat a lakosokkal
Elseper. A dombok fogynak, szélesbbül a tenger.
A dombokra tolúl kétségbeesetten a sok nép,
És a kinek nem jut hely, fogja a görbe hajót, hogy
Megmentné éltét a vészes vízbe halástól.
Szántó földje s majorja felett evez itt a halandó,
Ott halakat fogdos majd a cserfák tetején is.
A még mindig fennálló házakban a fókák — magyarul magyarosan írai: fóka
Úszó farkukkal csapkodják a falakat. Künn
Karcsu madárka helyett rút testű delphin az ágon. — ezt is: delfin
A bárányok közt szép rendben a farkas úszik, — hibás
A vérszomjuhozó tigris, valamint a hatalmas,
Sárga sörényü oroszlán húzatik a habok által.
Nem használnak most a szél gyors vadkan erői
És a szarvasnak karcsú lábszárai semmit.
A tébolygó madár fáradt szárnyakkal esik le — mindig hosszú
A széles tengerbe, s azonnal bényeli öt ez.

- - - -

Igy minden földön lévő élő belehalt a
Sik tengerbe... kiket pedig a hab hegy tetejére
Vitt, azok is hosszú éhséggel küzdve... kimúltak. — Többnyire jól foly: néhol hibás.

5 Karácsoni levél egy tanúlóhoz.

Kedves Barátom!

Már rég nem kaptam tőled levelet, tehát a hallgatást én töröm meg – ezen ünnepi alkalommal – pár soraim által; úgyis a szünidő alkalmával lesz rá időd elolvasni.

6.

Karácson következik. Boldog ünneplést! jól töltsd ennek napjait, estvéit; de ne ezt tedd ünnep-ülésednek czéljául, hanem emlékezzél meg majd a jó Istenről, ki szent fiját a bűnös emberi-nem megtérítése, üdvözítése végett emberi testben a földre leküldötte, ~~[illegible]~~, melynek emlékezetére ülendjük most a karácsoni szent ünnepet; emlékezz' meg majd hazánkról is; emlékezz' meg az egész emberiségről:

Istennek adj ezer hálát, hogy szent fija által a bűnök palotáját leromboltatá, adj hálát neki, ki ezen intézménye által a tudatlanság homályos fellegét egünkről eloszlatá, s útat nyitott, tágasabb, szélesebb útat - mint ezelőtt volt - a szellemi, s anyagi mivelődésre.

Emlékezzél meg hazánkról is, s kivetkezvén a kis gyermeki korból, a most született Jézustól gyermek-játékok helyett kitartó erőt, szorgalmat kérj, s eddig tanúsított szorgalmadat kétszereztesd meg. Tanúljunk kedves barátom! kitartó szorgalommal, nem csak önhasznunkért, hogy így az önzők rút nevét érdemeljük meg, de tanúljunk, igyekezzünk a közjóért, hogy hazánk dicsősége oltarához legalább porszemecskékkel mi is járúlhassunk. Ne tegyünk úgy, mint a herék, kik csak esznek, és nem dolgoznak; sa hazának, - melyben születtünk, élünk, mely bennünket táplál, lakhelyet nyujt, melyha meghalunk, bennünket hű anyaként keblébe fogad, - sok előszámlálhatlan jó-tétéményeit ne hagyjuk meghálálatlanúl, hanem egész hévvel munkálkodjunk. - Mi magyarok erünkkel talán már soha sem tehetjük magunkat híressé; elhaltak a döntő magyarok Árpád és Hunyadi, hátra van még előttünk egy út: a tudomány, a mivelődés útja. Ez az, mi által köd-fátyollal fedett hazai dicsőségünket némileg kiderithetjük.

Emlékezz' meg ez alkalommal az egész emberiségről, s imádkozzál, hogy a most születendő Jézusnak szent hite terjedjen el azokhoz is, kik még a pusztában té-

velyegnek, kik még a boldogító, üdvözítő tudományt csak neviről sem ismerik; imádkozzál a keresztyénekért, hogy ezek között mindinkább erősödjék az Isten félelme; ste pedig, mint ezen vallásnak hitsorsosa ne légy elbizakodott, ne légy rút bünökbe merülő, hogy ez által a keresztyéni világot, s az emberiséget lealacsonítsd. Gondold meg, hogy minket embereket Isten a szelíd erkölcsök által kívánt a többi állatoktól megkülönböztetni, gyakorold hát ezt, hogy megfelelhess emberi-, keresztyéni hivatásodnak, s az emberi nemnek dicsőségére válhass.-

Tudom, ha ezeket be teljesíted, ha így jársz tanúlói pályád akadékos útján, mind tanúló-társaid- s tisztelt tanáraidtól szerettetni, becsültetni fogsz; mind szüleidnek rólad való hű gondoskodását meghálálván, nekik örömet szerzesz; mind -végre, mi épen a czél, hasznos polgára leszesz hazádnak, hasznos tagja az emberiségnek.

Isten veled! élj boldogúl! maradok szerető barátod

N. N.

Jó.

Az újévhez.

Újév! üdvözöllek
Üdvözöllek némán
Mert szüm tolmácsolni
Nem elégséges szám.

Ha reád gondolok
Földobog kebelem
S átfutja valómat
Egy titkos érzelem.

Titkos, - mondom - titkos
Kifejez hetetlen
Melyet csak érezni
Tud csupán kebelem.

prózába való. -

Itt tekintünk vissza
Az eltöltött évre
Innen belenézünk
A kétes jövőbe.-

S minden ember ajkán
Ily szavak lebegnek
Ez esztendő folytán
Mi érhet engemet.

Meglárhatom-e még
A másik új évet?
Vagy éltemnek addig
A halál véget vet.

És ha élni hágy még
A nagy ég engemet:
Szerencse, vagy balsors
Fog-é velem kezet?

Óh nagy Isten! nekünk
Adj boldog napokat
Ez év folyta alatt
Áldj meg mindnyájunkat.-

S engedd meg, ha neked,
Úgy terszik, jó Atyánk!
Hogy még számosújév-
Napja derüljön ránk.

6. A múlandóság.

Ha vizsgáljuk a nagy természetet; úgy találjuk, hogy minden múlandóság, és változandóság alá van vettetve, minden tárgy ki van téve az enyészet emésztő fogainak... igen... ez a természet törvénye, ez az egy az, melynek hódolni köteles ember, állat, érző, érzéketlen test egyaránt. Nem daczol ezzel sem ész, sem erő, sem gazdagság, sem testi

szépség. Kimúlt a világ nagy bölcse Socrates, szintúgy, mint a legegyügyübb ember, nem tarthatta meg ékes szólása Cicerót sem. Nem verhette vissza közelgő halálát Sámson sem nagy testi erejével, meghalt ő is, a többi halandókkal együtt. Elmúlt a gazdag Croesus, szintúgy, mint a legszegényebb koldús. A szép test-alkatú, szép külsejü ifjak is idővel e múló birtokról lemondani kényszerülnek. Az állatok, növények, szóval minden létező testek engednek a törvény e szavainak: „múlandóság, és változandóság." Megszünik élni az állat-világ óriása, a roppant testü bálna, szintúgy mint a legkisebb rovar; nem élhet örökké a hosszú idejü elefánt sem, kimúlik ő is, az egy napig élő kérészszel együtt. A fejőket égbe meresztő fák a legkisebb füszállal együtt hajolnak meg az enyészet emésztő tüze előtt. A legkeményebb ásványok idő jártával földként korhadnak el. Igy változik minden a széles világon. A mott egy nép – melyet nevéről is alig ösmertek – fölkerekedik, s a másikat legyőzi, és míg ez örökre eltünik, addig amaz világ hirüvé lesz. Igy történt ez Rómával, mely hatalmát már csaknem az egész világra kiterjesztette; azonban jött egy nép, s legyőzvén, homályt borított fény-korára, elenyészett, mint a legkisebb állam, s csak emléke maradt fenn. Itt egy város áll, hol századokkal ez előtt egy mocsáros hely volt. A hatalmas, erős várakat, épületeket is megemészti az idő vas foga, s századok múltával mint romok tünnek föl. –

Igy követi hát minden a természet nagy törvényét; de van egy lény, ki daczol az idővel, kinn nem diadalmaskodik az enyészet pusztító szelleme, kihez a változásnak még árnyéka sem juthat, s ez: az örökkévaló Isten. –

Bizonyitja ezeket a magyar nemzet egyik nagy költője: Berzsényi, midőn igy szóll: „Minden csak jelenés, minden az ég alatt, mint a kis nefelejts enyész"

Ha ezek igy vannak: használjuk fel rövid időnket, addig munkálkodjunk, míg nappal van, míg el nem jön a sötét éjszaka, elménkben fogatván e közmondást: „A mit elvégez,

hetsz ma, ne halaszd azt holnapra." Jó. —

10.

7. Phaëton története.

Phaëton Phoebusnak s Clymenének fija
Midőn némely ember hinni nem akarta
Nemes származását, felmene a naphoz
Hogy a kétkedőknek majd bizonyságot hoz.....
— — — A nap palotája tündöklő fényes volt
Minden bútorzatán pazar szépség honolt
Hova midőn fölért történetünk fija
Lépteit azonnal Phoebushoz fordítja.

történetünk hűve azt mondják, de így nem szokás.

De meg kelle neki állani most tüstént
Mert közelebbről el nem türhette a fényt.
S látta most ő atyját, bár kissé távolban
A mint üle székén, bibor ruhájában..
Középen vala az, mert öt körülvette
Orák, Napok, Hetek, Hónapok serege
Ott lehetett látni az Évet is sorban
Ott volt az ős Század, mintegy mohosúlva.

A mint Phoebus maga körül széttekintett
Meglátta a fijút, ki egyre remegett.
Megösmerte mindjárt hogy az az ő fija
S letevén súgárit maga mellé hívta.
Megcsókolván mostan össze-ölelgette
S nagyútjának czéljat kérdezte ő tőle.
Phaëton így szólott: „jelt — Phoebus — oly jelt adj,
Mely által elhigyjék, hogy nekem atyám vagy.

Az atya megeskűdt a styxi habokra,
Hogy megadja, bármit kívánjon is fija.

Ő pedig azt kéri, hogy a nap kocsiját
Kormányozhassa az égen, egy napon át.
Borzadás futotta el atyjának testét
Hallván e szavakat, e vakmerő kérést.
Megbánta ezerszer .. meg, hogy megeskűvék
Visszahúzná szavát, de letette hitét.

Mit tegyen hát már most? Nem volt egyéb hátra
Mint a heves ifjút térítni más útra,
Leverni öt ezen balga szándékáról,
Elrémítőleg hát hozzá komolyan szólt:
" Phäeton! nem hozzád illő kívánság ez
Vigyázz, hogy magadnak nagy veszélyt ne szerezz,
Nem hozzád való az, hogy fenn jár az égen;
Senkit nem illet az mást, mint épen engem.
Egyik isten-társam sem merészel ülni
Az én szekeremre, sőt még az olimpi
Nagy Jupiter, maga sem hajtja kocsimat
Mi vagy te a mellett égi-földi magzat.
Úgy gondold ám fijam! hogy gömbön kell menni
Nem síklap itt az út, nem oly, mint a földi:
Az út elörésze nagyon is meredek
Sigen vigyáznom kell, hogy visszat ne essek. essem, mert ikes.
Már ha a középre felkapaszkodhatok
Sonnan a szédítő mélységbe pillantok
Magam is reszketek, sebesen ver szívem
Bárha itt útamat minden nap megteszem.
Shogyha majd elhagyom e félelmes helyet;
Lefelé az útam nyaktörőleg vezet
Erősen kell fogni a lovak kantárját
Hogy lecsúszván, vízben ne leljem a halált.

12.

Gondold meg, hogy az ég mindig forog, körben
S magával visz minden csillagot sebesen,
Szemközt kell mennie ezzel a kocsinak:
Vigyáznom kell, hogy a csillagnak ne hajtsak.
Itt van a Skorpió, Oroszlán és Bika
Melynek kétfelé áll rettenetes szarva,
Itt láthatni majd a lövöldöző Nyilast
Melyek mind rémítik a járatlan útast.

Azután a lovak mind nagyon szilajok
Velök én is néha nagy nehezen birok..
Ilyen s ily sok vész van a kocsihoz kötve
Szándékodról tehát óh Phäeton! tégy le.
Kérj tőlem akármit e széles világon
Hacsak megadhatom, néked azt megadom;
Csak kocsimat ne kérd, mert az nem ajándék,
Büntetés az, miért szíved oly lánggal ég.-
Elő számláltam hát fijam a vészeket.
Kívánod e mégis tovább a szekeret?
És akarsz-é mégis menni a magosba?
Akarsz-é fényleni a saját karodra?"
Phäeton „igen"-nel felelt, és az atyja
Kocsijához viszi őt, s megmutogatja
Az aranytengelyt, az arany kerekeket
Aranyos talpakat, arany küllőzetet.

A fiú ezeket csodálva bámúlja
S e közben a hajnal ajtajit föltárja,
Rózsákat hint szerte, piroslik keleten,
A csillagok szélyelfutnak megrémülten.
Látja ezt Phoebus, és tudván hogy mennikell:
Befogat tüstént a Hora istennőkkel.
Ráteszi fijára tündöklő üstökét
S szorongó kebellel így kezdi intését:

„Fijam! nagyon vigyázz! hogy ne tévessz útat
A polusok felé ne hajtsd a lovakat.
Se alant ne menj, hogy megégesd a földet
Se fent ne járj, hogy megsértsd az égieket.
Menj az ég, s föld között u világos úton
A többit már csak a szerencsére bízom.
Különben még lehet, változtass czélodon
Még míg a földön vagy, s nem az ég-azuron."

Míg e dolog történt, eljött azon idő
Melyben menni kelle; ekkor a repülő
Lovak elkezdték a sorompót verdesni,
S Phoebus így szóllt: „fijam! menni kell már menni."
Átadja hút neki keserű sóhajjal
A gyeplőt, s ő ekkor egy könnyű ugrással
A kocsin terem, és szó nélkül elvágtat.
Hegy, falu, város... mind, háta megett marad.—

Egy darabig mentek rendesen a lovak,
De majd észrevették ifjú kocsisokat,
S gondolván, hogy mostan kényökre vihetik
A szekért, mindenik neki iramodik.
Ragadják a kocsit, elhagyják az útat,
Phäeton tétlenül fogja kantárjukat,
Megrémül, nem tudja kormányozni őket
S a kocsi rend nélkül tovább-tovább siet.

És midőn Phäeton meglátta azokat
Az ég-boltozaton lévő alakokat
A Skorpiót, a mely izzud rút méreggel
Eldobja a gyeplőt fagyos félelemmel.
A melyet miután hátaikon lógni
Éreztek a lovak, elkezdtek rohanni
Kettőztetett hévvel, és majd lenn a földhöz
Közel futnak, majd az álló csillagok közt.

14.

Félelem lesz mostan az egész világon
Tüstölg az ég, a föld: a tüz mindent rombol,
Tüstölnek a felhők, a polus gyúlni kezd.
Minden tárgy szárad, és gyúladásnak ered.
Megégnek mostan a népes nagy városok
Népeikkel együtt, és a takarmányok,
Égnek a hegyek, ki apadnak a vizek.
Sekkor Tellus kélfel saját joga mellett.

„Mit vétettem – úgymond – nagy Jupiter neked?
Hogy szegény fejemre ily nagy vészt eresztesz;
Ha veszteni akarsz, vessz el úgy egyszerre,
Ne gyötörj sokáig, küldj menyköt a földre.
Igy fizetsz te nekem hü szolgálatomért?
Ilyen bért adsz nekem termékenynek, ily bért?
Hogy az égieknek tömjénnel szolgálok,
És hogy a baromnak bő zöldséget adok.

Hogy az embereknek gabonát teremek.
Mindezekért ezt, ezt érdemlettem én meg?
Mit vétett továbbá Neptunus testvéred?
Hogy elapadnak a neki adott vizek.–
De ha rajtunk már nem akarsz könyörülni:
Könyörülj egeden, nézd hogyan verdesi
A felszálló hamu, és pattogó szikra?
Ha igy foly a dolog: ledöl a palota.

Sőt összedöl minden, s a sötét chaosba
Esünk gyorsasággal hanyat t/ homlok vissza."
Ezekre felindult Jupiter haragja,
És az égieket mind magához hívja.
S előttük igy szólt: „ha én nem változtatok
A dolgon, akkor más segitséget ki hoz?"
Felmegy tehát gyorsan legfelső várába
Menykövet hajt onnan a balga kocsisra.

Egyszerre leesik most a szerencsétlen
Tajtékzó szájával, halál merevülten.
– Széttört a kocsi is, elvesztek a lovak.
Ott hever a gyeplő, ott egy küllő darab.
Ki még csillagot lezuhanni nem látott
Az égről, Phäetont esni láthatta most
Hosszú vonalt írt le a füst-sötét légben,
Leesett testét majd nimfák temették el.–

Rímeit többnyire ellenkező beszéd rész-
ből veszi, de alig egy két betű rímel
azokban. Máskép a dolgozat jól foly,
de hangzatosb rímedre kell törekedni.

8. Berzsényi „Tohászkodás"-a körülírva, s átdolgozva.–

Nagy Isten! kit a bölcs egeket verdeső tudomá-
nyával nem ér fel, csak titkon érző keble vágyódással sejt:
létezésed bár remek teremtményidben ezer, meg ezer pél-
dányokban tükrödzik vissza, s bár fénylő napként tün-
döklik; de szemünk létezésednek ezen tiszta tüz-tenge-
rébe bele nem nézhet. De ha nem láthatunk közvetlenül,
látunk remekelt müveidben: Te rendelted a napot az
égre, hogy fényt, éltető meleget árasszon, te a holdat, te
a pompásan ragyogó álló, s bolyogó csillagok milliárdjait,
te mérted ki bölcs kezeiddel ezeknek útját, melyen ke-
ringjenek folytonosan, s ki térjenek egymás elől; te te-
remtetted e roppant testek ellenében a puszta szemmel ki
nem vehető kis férgeket, az ázalagokat is. A te „légyen"
szavadra állott elő szóval a természetben lévő minden
tárgy, az összes nagy mindenség. Te véghetlen isteni
erőd, hatalmad által romba dönthetsz, s létesíthetsz
egy pillanat alatt száz világot. A te nagyságodat mu-
togatja a magosság és mélység, a dühös orkánok zúgása,
a sötét ég boltozaton czikázó dúló elemek, a villámok
rémletes lángja; de csak egy csillogó harmatcsepp, egy a
mezőn illatozó ibolyaszál is, bölcs teremtő kezeid hír-

16.

detője.–

Midőn így vizsgálódom, így bele tekintek a nagy természetnek téged mutató tükrébe: mély alázattal borúlok elődbe, s önkénytelenül is, szívem mélyéről fóhász jön ajkimra, óh nagy, bölcs! dicső teremtője a mindennek! Majd ha testem a lelket, mintegy zárhelyét elhagyván, szebb hazába költözik, s hozzád közelebb juthat: akkor ott azon vágyát, hogy téged színről színre láthasson, akkor ezen forróan óhajtott vágyát beteljesülve érzi.– .. Addig hát könnyeimet letörölve, csilapítom búsúlássá nőtt vágyamat, s éltem kiszabott útjára térek, melyen erőmet megfeszítve, az előttem élt nagyok, jelesek példája szerint akarok, s igyekezek haladni.–

Nem félek a rég-perczektől, s bizton tekintek leendő síromra, mert bárha zordon az, de a feltámadás szent hite könnyen elviselhetővé teszi; bízton .. mert te mindenütt, és mindig velünk vagy, s szétszórt poraimat ott is. óh gondviselő atyám! te őrzöd.–

Igen jól van.

Tavasz.

A szép, s kies tavasz
Mindenkit elbájol
Vonzó szépségének
Ifjú, és agg hódol.

Igézi a szemet
A zöldellő mező
Melyet a langyos szél
Csalt a földből elő.–

A mezőn báránykák
Bőgése hallik már.
S eljött messze földről
A jó gólya madár.

A téli nagy csendet
Élénk zaj váltja fel:
A munkásokkal a
Tülmile dalra kel.–

És a kopár erdő
Szépen kezd zöldülni,
A fák alatt a szem
Ibolyát lát ülni.–

Ricsalogatja ez
A szorgalmas méhet,
Ső hozzá kezd ismét
A Megszokott művéhez.

Jókor kezd ő hozzá
Használja a tavaszt.
Becsüljük meg mi is
Éltünkben e szakaszt.

Csinos

9 A szellemi és anyagi erő.

Az emberi történelem nagy könyvét ha felnyitjuk, ha jelenlegi élet-körünkre vetjük szemeinket: a szellemi, és anyagi, e két ellenkező, de még is egy czélra, tudniillik a kivitelre törekvő erővel igen sokszor fogunk találkozni, s hol ezt, hol amazt látjuk diadalmaskodni. A Még is, hogy melyik közülök erősebb, hatalmasabb, bizonyítsák be a következő sorok:

A szellemi erő nélkül roppant erőfeszítéssel is alig vihet valamit végre az ember, de a hol ez működik, és túlnyomósággal bír az anyagi erő felett: ott jó sikert tapasztalunk.– Látjuk ezt csak egy ház építésénél is. Halmozzon mert bár akárki roppant kőtömegeket egymásra, de ha ez rend nélkül történt, hiányozván, távollévén építésében az ész mü-

ha egyik akkor nem lehet jelei (többes)

18.

ködése, lefog az minél előbb omolni. Mutatják ezt a jelenkor fejlődésének egyik jelei, a hasznos, és megbe csülhetlen gépek, melyek fennállása óta az ez előtt nagy erőt, fáradságot igénylő munkák, könnyen, gyorsan vitethetnek végbe. – Úgy van ez a nemzetek életében is, mert tapasztaljuk, hogy egy mivetlen, roppant erejű néppel egyenlő rangban tudja magát tartani, sőt még túlnyomóságra is emelkedik egy oly kicsiny nemzet, melynél a tudomány szövetneke világít. – Ha nézzük, hogy Róma, egy csekély erővel bíró város miként hódította mega világot? miként Nagy Sándor Asiát? Velencze hogy lehetett a tenger parancsnokává? Napoleon miként szerezhetett oly roppant birodalmat? Bizonyára ezek világosan tündököltetik, hogy a szellemi erő hatalmasabb, többet kivívő az anyaginál. A szellemi erő az anyagi fölött előnyt gyakorol abban is, hogy míg ez megsemmisülhet, addig amaz erős szirtként fen marad rendíthetlenül az élet végeig. – Átlátták ezt már régen, azért hangzik így a latin közmondás „Virtuti praevalet sapientia".

Jó!

10. Az élet egy tengeri útazás. –

Allegoria. –

Az élet egy tengeri útazás. Most vész, majd kedvező szél, jó idő, most fagylaló félelem, majd kissé könnyebbülés váltogatják fel egymást. –

Midőn az élet kikötőjébe érkezünk hajónkkal, még akkor csak csekélyebb a vész, a vihar, mint a mely majd a nyílt tenger zajos árján fenyegetendi nyomorú sajkánckat; még itt nincs kitéve a rohamoknak, miket később a gonoszság, bűn örvényei gyakorolnak; itt még tehát

roncsolátlan marad éltünk sajkája, sígy, miután a szük-
séges, a nagy és vészes úton szükséges kellékeket rá
rakta a hajós, elindúl a sík tenger mérhetlen tükrére,
az élet zajos tengerére. – Itt következik valóban a
rendeltetés, mit e szó „élet" magában foglal. Egyik ha-
jós, ki kevés szükségeseket szedett föl, sokat kénytelen
nélkülözni, szenvedni, kiállani a várva várt partig, a má-
sik, ki fönhéjazva túlterhelte járművét, elsülyedéstől félhet.
Ha pedig a közép-út választatott, és tovább úszhat, to-
vább szeldelheti a vészes életpályát, van még, óh van még
sok, mi reá a túlpartig várakozik. – Ha megy egy dara-
big vész nélkül, csendesen, majd megirigylik ezt az élet-
tenger kárvágyó szörnyei, az irigység, visszavonás,
gyülölség, s több ehhez hasonlók, s most dühös orká-
nok képében fölborzalják előttünk a haragvó tengert,
s gyötrelmeket okozva ide s tova hajgálják gyenge
hajónkat; majd megannyi látható, s láthatatlan
sziklákat képeznek, mik hajónkat, e gyönge élet-saj-
kát hajótöréssel fenyegetik. De ha ilyenekkel nem
találkozik, ovatosan kikerülvén ezeket, elbizakodik majd
szerencséjében a hajó népe, nem gondol semmivel, s egy-
szer úgy veszi észre, hogy örvény közé van sodorva
a hajó, örvény közé, a bűnök örvénye közé, miből
vagy nagy erőfeszítéssel, összerongálva, szabadúlhat
ki, vagy ez alásodorja azt, s messze le a bűnök vészes
mélyére költözik. Néha szélsőségekre is kell szá-
mítanunk. Ott jön a távolban egy hajó, miről nem
tudod, barát, vagy ellenség vezérli é? s midőn a leg-
bizton véled magad lenni: álgyúk dörgésit hallod, s
hajód ellenséges kezektől ostromolva van. –

Ugy

20.

Hy vészes hát a pálya az élet nagy zajló oceánján; mégis azon hajozni talán mindenki előtt kedves. Igen.. vannak itt örömök is, mik reánk a szorongattatások után várakoznak, s beinkre balzsamot hintenek. Mily gyönyörű látni a feljövő és leáldozó napot vér-piros palástjában; mily gyönyörű a csillagokkal ragyogó ég; mily jól esik az ~~em~~ lebetnek, hogy a hajón emberek-vele egyenlő lények-vannak, mily kedves ezeknek barátságában osztozni! mily jól esik az embernek, ha szerencsétlen pályatársát, egy másik hajóst, kikaphat a veszély örvényéből; mily édes a gondolat, a túlpart elérésének eszméje, s talán leginkább ez az, mi belénk a legnagyobb csüggedésben is reményt, vigasztalást nyújt.- És ezt, éltünknek ezen reményt-nyujtó túlpartját, ha jól vigyáztunk, jól sáfárkodtunk, édes örömmel telve érjük el, s kilépünk egy jobb, csendesebb vidékre, egynem. változó, hanem állandó hazába, hol nincs vész, nincs fölrázó véletlenség, hol elnémúl a tengeri zaj, hol nem retteg többé a szikláktól, örvényektől hajónk, hol örök béke, csend, s egyetértés honol.-

A.

Igen jó. Az allegoriát más nem találta el.

11. Szondi hős halála.-

Hős Szondi Drégel faláról
Letekint a völgy mélyébe
S a hon sorsára gondolván
Könnyük tódúlnak szemébe...
– De csakhamar a várba fut
„Jön Achmed, jön a törökség!"
Mondogatja vitézinek.
S imádkozik: „segíts óh ég!"
Hallik már a harczi zsibaj,
Itt a török nagy sereggel.

A vár-őrség bátran így szól:
„A hitetlen tar vesszen el!" --
Majd az öblös torkolatú
Álgyúk, bombák megszólalnak,
S a törökök nagy tüzesen
Neki rohannak a falnak. -

Lobban a láng, zuhan a fal
Romboltatik az erősség.
„Segíts Allah, „segíts Allah!"
„Segíts Isteneg! segíts óh ég!"
Lobban a láng, robban a fal.
A kis vár tornya zuhant most,
S eltemeté egy nagy hadfit
Vitéz, hős Zoltai Jánost. -

Buzdítgatja vitézeit
Szondi, s hősen védi várát,
Diadallal veri vissza
A törökök vadrohamát. -
A vár rongálva van ugyan
De fen áll még is szabadon,
Látja Achmed: a magyarban
Erő, s honszeretet vagyon. -
Pirúl, lángra lobban most ő
Látván, hogy rosszúl foly dolga.
S nagy dühösen katonáit
Heviti új viadalra. -
Kirohan most vitéz Szondi,
Merre ő megy, húll a török.
Ismét szólnak már az álgyúk,
A bomba vadúl menydörög. -

× × ×.

Szent férfiú közeledik
Az ostromolt Drégel várhoz.
Márton, a kis Oroszfalu.
Papja, béke-zászlócskáthoz. -

} a rimben egy forma hang kell

Ali volna ez, Achmed nem volt ott.

22.

„Jó Szondi!" mond könnyüs szemmel,
„Achmed basa küldött engem.
„Add föl várad, s seregestül
„Szabadon elmehetsz innen".-
„Drégelt, miben eddig biztál
„Megrongálta a zivatar,
„A vész, melyet hazánk fölött
„Gerjeszt 30éve a tar.-
„Kiméld magad, kiméld serged,
„Gondold meg, hogy szegény hazánk
„Szükölködik vitézekben.
„Hidd el, hogy nagyon fájlalnánk!"—

Különböző hang.

De jó Szondi elszántan szólt:
„Esküszöm szentül az égre!
„Ki élve innet kivonúl,
„Átok szálljon a fejére!
„Achmed hitszegő, nem szokta
„A török szavát tartani.
„Tudod öreg mit csináltak
„Tömösnél az ő hadai."

„Vesszen el hát, ki nem enged!"
Mondá a basa dühösen.
Megszólal újra az álgyú,
A várat rombolja szörnyen.
Küzd, harczol a kis magyarság
Kevesebb lesz mindig száma.
De győzött a nagyobb erő..
S elcsüggedve megya várba.-

A vár kincseit jó Szondi
Mély kútba hányatja mostan,
Díszruhájában, sergével
Dühös saskén csatában van..

Küzd

Küzd, és harczol nagy hevesen.
Ne legyen olcsó halála.
Lobban a láng, jön egy teke,
S Szondinak lábát találta.-

De még így is öl, vág, pusztít,
Mígnem egy kardnak dőfése
Szívén érte a bajnokot.
Kihült, megszünt már verése.-

× × ×

Achmed Szondiban nagy hősre,
~~Egy~~ Igen nagy vitézre ösmert,
És a vár melleti dombra
Temette el e nagy embert.-

Csinos.

12 Tüzvész.-

Éj van. Az emberek, hogy napi munkájok, fáradságaik után kipihenjék magokat, az álom lágy karjain szendereg-nek.- Tenn az ortoronyban lámpa csillog, mutatva, hogy itt ébren van valaki.. igen, a toronyőr ez, ki bodor füstöket ereszgetve pipájából, épen most jött ki a szobából, s szélyel nézvén, a hűs léget élvezendő, leült.- De csakhamar felpattan üléséből, látván, hogy a távolban vöröstlő füstgomoly emelkedik égfelé.- Éles szemekkel vizsgálódik tovább, s látja, hogy lángok ütik föl magokat egy épület tetőjén.- Megkondúlnak most a toronyban a vész-harangok, s az éji csendben rémletesen rezgő hangjaikkal reszketésbe hozzák az álomból folvert nők, s gyermekek idegeit.-

„Tűz van! tűz van!" hallik kisértetileg. Egyenkint megvilágosodnak a sötét ablakok, a város népe talpon van. Férfiakat láthatni, vasvillákkal, baltákkal, s más oltószerekkel az útszán föl, s alá futkosni.- Amott döbörög a tűzfecs-

utcza

kendő

24.

lovaktól vonatva, s hátúl emberektől taszíttatva.

Vizet! Vizet!" kiáltozzák már teli torokkal, s a ház-fedélen vannak a bátrabbak, bontják szélyel a tetőt, majd égő üszköket eresztenek a földre, „félre! félre!" kiáltások közt. – E nagy zaj közé vegyül a szerencsétlenek jajveszékelése, szívet megindító sírása, kik bútoraikat, – másoktól segíttetve – görcsös szorongattatás közt igyekeznek a már roskadozó födél alól kiszabadítani. – Még miradig hallik a harangok bús zúgása, hallik a városi moraj az éjben. –

Zaj?

Majd a dolgozók a bámúlokkal együtt lassanként elszélednek, egy, két ember fölvigyázóúl ott maradván. Elnémúl a zaj, elsötétül a táj újra, csak imitt amott vetődik fel meg egy láng, vagy eltévedt füstgomoly. –

Másnap már jókor borzas gyermekeket látunk a rom előtt, kik az üszköket, a rombolást nézegetve, vagy lopva a tüzfecskendőt megrángatva, különféle híreket beszélgetnek a tüz kiütése felől. –

Jó.

13. Romulus története.

Kivonat Liviusból. –

Amulius, az Albában uralkodó királyok egyike, testvérének, Numitornak elüzése által jutott a trónra, azonban ezzel nem elégedett meg, hanem hogy az uralkodást utódai részére biztosítsa, Numitor fiját megölte, leányát Rhea Sylviát pedig a Vesta szüzek közé adta. – De ez – a monda szerint – Márstól ikreket szült, Romulust, és Rémust. – Ezt meghallván Amulius, megparancsolta, hogy a Tiberis folyamba vettessenek. – Innen ezek történetesen megmenekedtek, s egy Faustulus nevü királyi nyáj-őrhöz kerültek, ki őket a mezőn erősekké, viaskodókká nevelte föl. – Ők a többi pásztorokkal csatlakozva, rabolták

– a monda szerint csoda által –

a szomszéd földeken; egy ily becsapás alkalmával elfogattak; Romulus ugyan megmenekült, de Remus nagyatyjának, Numitornak adatott át megbüntetés végett. – Ekkor Faustulus kijelentette Romulusnak az eddig mindig elhalgatott születési titkot, ki ekkor csakhamar szövetkezett pásztor társaival, és egy jó alkalmat kikeresvén, berontott Albaba, Amuliust megölte, s a kiszabadított Remussal együtt Numitornak engedték át Alba kormányát. –

Magok pedig ott, hol születtek, felneveltettek, egy új város épitéséhez fogtak. – De minthogy egyenlő életkorúak voltak, madárjóslat által akarták kijelentetni, hogy ki legyen az uralkodó. – A jóslatban 12 saskeselyüt kapott Romulus lett a király, kinek neveről a város Romá-nak neveztetett. – Ez Remust azután egy czivódás alkalmával megölte. –

Városát asylum nyitás által népesitette meg, hova minden csőcselék nép összegyült. – Hogy ezeknek feleséget szerezzen, a szomszéd népeket házasságra szólitotta fel, és minthogyezek a küldött követeket még gúnyolódva küldték vissza, cselhez fogott. – Meghivta a szomszéd népeket egy közös ünnepélyre, melynek alkalmával ezeknek leányai elraboltattak. –

Ennek következtében 3 latin állammal, a Cœnina, Crustuminum, és Antemnabeliekkel, valamint a Sabinokkal háborúba keveredett. – A 3 kis latin várost szerencsésen, egymás után legyőzte. – A Cœninabeli királytól – miután ő sajátkezével ölte meg – elvévén fegyvereit, nagy diadallal vitte a capitoliumba, és így, ezáltal a triumphus alapját vetette meg. – A Sabinokkal folytatott háború sokkal nehezebb volt. Ezeknek királya, a vár nagy leánya, T. Tatius Tarpeja arulása következtében a Capitoliumot bevette. – Ekkor az elrablott nők magok eszközlötték ki a békét. – A Sabinok, és Rómaiak egy

Tatia lesz ez. különben Spurius Tarpejus volt asyja a leány sehát Spuria.

26.

állammá egyesültek. 100 Senator a rómaiak, 100 a Sabinok közül választatott, s a királynak egyszer a Rómaiak, máskor a Sabinok közül választása elhatároztatott. Igy a város népességében, ennél fogva erejében is nagyon megnövekedett.-

Féltékenyek lettek erre a Fidenaebeliek, s Romulust haddal támadák meg, azonban ez őket egy jól kicsinált tervvel legyőzte, gyalázatos futásra kényszerítette.- Ugyanez történt a Veji-beliekkel, kik ezután Romaval szövetségre léptek, s békekötés fejében egy jó darab földet annak által engedtek.-

Ezen nagyszerű dolgok folytak Romulus uralkodása alatt, s ezután bekövetkezett e nagy embernek. Roma alapítójának, s védőjének halála.- A monda szerint egy nagy zivatar alkalmával az égbe ragadtatott Mars által; mások azonban úgy is vélekednek, hogy akkor a gyülésre összesereglett atyák kezei által kegyetlenül tépetett szélyel.-

24 Május

Jó kivonat, eltalálta
a kellő rövidséget.

14 Próbafordítás.
Homer Ilias-ából.-

Istennő! Peleüsfi Achillesnek veszedelmes
Bosszúját zengd, mely sok bajt okozott Danaoknak,
S sok fiatal hősnek lelkét Hádesbe leküldte,
Majd őket magokat minden madaraknak, ebeknek
Rút zsákmányává teszi; s meglett Zevs akaratja,
Attól fogva, midőn egyszer versengve czivódtak
Férfiakon ki uralg Atrid, és isten Achilles.-

Melly Isten készté őket harczolni czivódva?

Létó, s Zevs fija. Mert ez megharagudt a királyra,
S küldött rossz nyavaját seregére, s a népei hülltak,
Minthogy nem becsülé Krüsést, a főpapot Atrid.
Mert az Achájok gyors gályáihoz elmene a pap,
Megszabadítandó lányát, és vitt el elég pénzt. –
Két kézzel tartván Apollónak koszorúját,
Szép aranyos pálczán, és fölkért minden Achájokat,
Sa két Atrevsfit legjobban, a nép vezetőit: –
„Atreidák, és más jól fölsaruzott nagy Achájok,
Engedjék nektek meg a boldog olympi lakók, most
Fölforgatni lakát Priamusnak, s jól haza térni.
Kedves gyermekemet pedig adjátok ki, a pénzt itt
Hagyjátok, félvén Zevs gyermeke, Apollontól." –

egy pótaggal több.
„minden achájit"
— ∪ ∪ | — ∪.

„Felforgatni Priam várát, s békén haza térni"

És ekkor hát más minden Görögök javasolták,
Hogy tiszteljék a papot, elvévén a sok árt. De
Nem kedvellé mindezt szívből hős Agamemnon,
És csufosan küldé el, rámordúlva erősen: –

„Menj, ne találjalak itt gályáimnál öreg ember!
Vagy most késedezőt, vagy máskor visszajövendőt,
Lenne nehogy semmit használó főpapi pálczád.
Én a leányt nem adom, mielőtt nem vénhedik ott meg
Argosi házunkban, mely fekszik messze honától.
Menj te! ne bosszants hát meg, hogy békébe mehess el."

Egen csinos.
ez már nagyon merész inversio
nem itt hanem otthon most Trójánál vannak.

Igy szólott. Az öreg megrémült, s engede néki,
Sazajló tenger partján lépdelt komorodva,
Távol menve sokat kért majd a jó öreg ottan
Apollontól, a kit szült a szép haju Léto:

„Hallgass engem ezüst ívű! Krüsét a ki védéd,
S isteni Killát is, ki erősen uralgsz Tenedóson.
Építék ha neked szép, s kedves templomot egykor. –

28.

Vagy ha talán neked a kecskéknek is, és a bikáknak
Ozombjaival kedveskedtem, töltsd bé ez ohajtást:
„Büntesd könnyeimért az Achájiakat nyilaiddal."

Így szólt, s a kérőt meghallá Phőbus Apollón,
És lejön ormairól az olympnak, megharagudva.
Vállán hozva nyilát, és puzdráját a födöttet,
Szörgének hátán a vesszők a haragosnak,
Megmozdúlván ő, a ki ment, mint éji sötét rém.
Messzire üle le a gályáktól, s ellöve egy nyilt,
És csengése ezüst ivének rettenetes volt.
Ekkor először is nagy gyorsan húllt el kutya, s öszvér,
Majd azután keserű ivét ő rájok eresztvén
Sebzett, s a holtak máglyái sürün lobogának. –

Majd a kilenczednap sergükre is isteni nyíl ment,
Sa tizedik nap már gyűlést hitt össze Achillevs,
Néki eszébe hozá mert ezt a fehérkarú Héra,
Sajnálván a görög népet, hogy húllani látta.
Kik miután hát most ide gyűltek, s rendbe valának
Fölkelvén, így szólt nekik a gyors lábu Achillevs:

„Atreid! úgy vélem tévelygve fogunk haza térni
Majd mi, sikertelenül, ha talán a halált kikerülnénk,
Dögvész, s harcz is, együtt gyengítve az achaji népet.
Most nosza! hát egy jóst kérdezzünk, vagy papot is meg,
És álomlátot, minthogy jön az álom is Zevstől églől
Hogy megmondja, miért haragudt meg Phőbus Apolló.
Valyon az áldozatért bosszús, avvagy fogadásért?
Hátha a bárányok, s kecskék illatteli gőzét
Fölszíván, rólunk elakarná venni a dögvészt?

Ő így szólva leült, és aztán fölkele köztük
Kalchas Testoridés jós, a ki a legjelesebb volt,
A ki tudá a jelent, a jövendőt, tudta a múltat,

„mint az éjszaka" – ezt kellett volna belíszöni. – „a ki jár vala, mint a sötét éj."

nem meg, ki.
Ekkor előbb is
– ∪ ∪ – –

A hangnyomat nem az H. nál. „Már kilencz nap hullsak a seregre az istennek nyilai: a tizedikben gyűlést hitt össze Achilles"]

Hoszzu kilencz nap húllt sergökre az isteni nyíl most.

inkább most, nem sokáru, a dögvész miatt.
ā chăjĭ nem jól van véve, mert
ăchājĭ – ŭ
ἄχαιοι

nők

is Z'

S achaji gályákat ki vezérlé Trója falához,
Jós tana által, mit neki nyujtott Phoibos Apollón.
És ő kedvelvén ezeket, szólott nekik így most:
„Óh Zevstől szeretett Achilevs! elmondani kéred
Messzelövő fejedelm, Phöbus bosszúja okát, majd
Én azt elmondom, de te igérd, esküdet adván,
Hogy megvédsz készen, szavaiddal, és kezeiddel.
Megbosszantni hiszem mert a férfit, ki uralg az
Argosi népeken, és a kinek szolgálnak achájok.
Mert a király győz, hogy ha haragszik gyenge hivére,
Mert bár ő, ha haragját tán elnyelte is egykor,
Mégis megvan mindaddig szivében a bosszú,
Míg ki nem önté. Mondd meg hát, hogy védesz-e engem?"
Néki felelvén, így szólt a gyors lábú Achilles:
„Bátran mondd ki tehát a jóslatot, a mit igen tudsz;
Apollóra, a kit Zevs kedvel, mondom óh Kalchás!
A kit imádva, jelentsz majd jóslatot a Danaoknak,
Senki, míg én élek, s látandom a szép napot ott fenn,
Nem teszi rád súlyos kezeit, nem! a görbe hajóknál
Senki sem a Danaok közt, még a király Agamemnon sem.
A ki dicsekszik legderekabbnak lenni közöttünk."
Most neki bátorodott, és szólt a feddhetlen öreg jós:
„Nem hekatombéért bosszús ő, sem fogadásért,
Inkább tán a papért, kit nem tisztelt Agamemnon,
S elnem véve a pénzt, nem adá lányát se ki néki.
Apolló ezekért ada ránk vészt, s adni fog ismét.
S nem veszi addig el a nyavaját rólunk Danaokról,
Míg a leányt szerető atyjának vissza nem adják,
Ingyen, díj nélkül, s nem visznek egész hekatombét
Szent Krüsébe; talán így majd elnézi a vétket. —

Junius 22.

Egyes árnyéklatokban vannak hiányok: de egészben véve jól sikerült fordítás, s igen dicséretes munka. —

241 4-r. 209

(2)

Latin forditási dolgozatok.

Komáromy Lajosé.

1858. Deczember 3.

degyr. Az itt következő latin stylusgyakorlatokat Arany János adta fel tanítványainak, a nkörösi ev. ref. fögymn. V. osztálba járó növendékeinek, az 1858/9. isk. év folytán.

Eljárásmódja ez volt: rendesen 1–2 hátben volt egy ilyen stylistikai óra. Arany az óra elején lediktálta az egy órán a gyengébbektől is könnyen lefordítható 10–12 sornyi magyar szöveget, melynek tartalma a legközelebbi órák latin nyelvű olvasmányából volt véve. A nehezebb helyekhez a diktálás közben rövid magyarázatot mondott s aztán megkezdődött a fordítás. A fiúk, a mint készen voltak a fordítással, bemutatták azonnal tanárjoknak, ki a hibákat szóbelileg kijavitotta, magyarázattal kisérve; a javitást irásban, a tanuló végezte. Először, természetesen, az osztály legjobb tanulói mutatták be a dolgozatot, kiket aztán a tanár megbizott, hogy az óra vége felé tömegesen bemutatott dolgozatok egy részét, az ő utasitásai szerint

≠

≠ javitsák ki. Így az óra végeztével az osztály minden növendékének a dolgozata, a mennyiben elkészült, ki volt javitva. A kijavitott dolgozatokat le kellett tisztázni s a tisztázatokat Arany időnként bekérte. – Ez itt ilyen tisztázati füzet. A IV. gyakorlat után a VID. Arany kézirata. Bpesten 1899. ápr. 15 Komáromy Lajos

Latin stylusok
tisztázva.
1sö Stylus.

Azon időben, melyben a kígyó-lábú gigások az égi uralomra vágytak, aggodalomban vala Jupiter a világ kormányáért. De miután azok legyőzettek, a véröktől nedves föld embereket szült, kik a gigásoknál rosszabbak valának. Jupiter a földet bejárván, sok bünt talált mindenütt; neki magának is lest vetett Lycaon, az Arcadok királya. Tehát méltó haragra gerjedt, s kimondta, hogy el kell veszteni az emberi nemet.

Illo tempore, quo angvipedes gigantes regnum coeleste affectaverunt, anxius erat Jupiter pro mundi regno. Sed iis devictis, eorum sangvine madens terra homines peperit, qui gigantibus pejores erant. Jupiter terram lustrando multum noxae ubique reperit; etiam sibi ipsi insidias struxit Lycaon, rex Arcadum. Ergo dignas concepit iras, et edixit perdendum esse mortale genus.

2ik Stylus.

Az emberi nemnek elveszése fájdalmára vala a többi isteneknek: mindazáltal helyben hagyták Jupiter szavait. Ez megigérte, hogy ő az előbbi néphez nem-hasonló nemzedéket fog teremteni. És már villámokat akart szórni az egész földre, de félvén, hogy az ég is meggyúl, visszatette azokat. Mert nem is jött vala még el ideje a világ tüz által elvesztésének. Tehát az egész égből záport bocsátván le, a halandókat víz alatt vesztette el. A bezárt Aquilo nem hajthatta el a felhőket, melyeket Notus összegyüjtött vala.

Jactura humani generis dolori erat ceteris Düs: tamen dicta Jovis probaverunt. Hic promisit, se priori populo

dissimilem sobolem creaturum esse. Et jam fulmina
Sparsurus erat in totas terras, sed timens, ne coelumque
concíperet flammas, reposuit illa. Quia necdum adve-
nerat tempus mundi incendio perdendi. Ergo ex toto coelo
nimbos demittens, mortales sub undis perdidit. Aquilo
clausus non potuit fugare nubes, quas Notus induxerat.

3ik Stylus.

Notus a déli szél kirepülvén Aeolus barlangjából,
az egész eget felhőkkel boritotta be. Szárnyai szélesen
függének a levegőben, szakálla megnedvesedett a hajáról
lefolyó víztől. A homlokán ülő ködök sötét homályával fe-
dezék be arczát. Kezével a fellegeket összenyomván, sűrű
záport öntött azokból. Hogy pedig az üres felhők ismét
megteljenek: Iris a vizeket felszivván, táplálékot nyujta
nekik. Rövid idő multva a vetések levalának paskolva,
és a földmives sirará a hosszú évnek hiába való munká-
ját. Emberek, állatok, házak, városok elragadtattak a ki-
csapongó folyamok által. Ha valami torony megmaradt,
ellenállván a dühös haboknak: annak legyze körül ha-
lak uszkálnak. Az emberek elmerült vetéseik, - tanyáik,-
réjeik fölött hajókázva, igyekvének éltöket megtartani; de
kevésnek kedvezett a hullám, azok is végre valami hegy-
tetőn éhség által gyötrettek el. Az egész föld hasonló vala
oly tengerhez, melynek partjai hiányzottak.

Notus, ventus meridianus, evolans Aeolis antris, totum
coelum nubibus texit. Alae late pendebant in aëre, barba
madefacta est aquis, capillis defluentibus. Nebulae in fron-
te sedentes ficea caligine tenebrant ejus vultum. Manu nubi-
la comprimens, ex ils densos nimbos fudit. Ut vero nubi-
la vacua iterum impleantur: Iris aquas concipiens, ali-
mentum afferebat illis. Brevi tempore cladato, segetes stra-
tae erant, et colonus deplorabat irritum laborem longi

anni. Homines, animalia, domus, urbes fluminibus exspatiatis abripiebantur. Si qua turris mansit, resistens saevis undis: ejus circa culmen pisces natant. Homines, super segetes, villas, et prata mersa navigantes, conabantur servare vitam: sed paucis pepercit unda, ü etiam demum in jugo quodam montis, jejunio torti sunt. Omnis terra similis erat mari, cui litora deerant.-

Hik Stylus.

A régiek gyakran követeket küldöttek Delphibe az Istenek megkérdezése végett. A jósdáról híres Delphi a Parnassus tövénél feküdt. A Parnassus pedig hegy vala Phocisban, melynek tetején fennakadt azon kis csónak, mely Deucalion és Pyrrhát vitte. E kegyes házaspárok egyedül maradtak fenn, miután a többi emberek víz által elmerültek. Jupiter megszánta őket, mivel ártatlanok és istenfélők valának, s a felhőket eloszlatván, visszaállította a földet.

Antiqui saepe legatos miserunt Delphos, Deos consultum. Delphi, oraculo nobiles ad imum Parnassum siti erant. Parnassus vero mons erat in Phocide, cujus cacumini adhaesit parva ratis, quae Deucalionem et Pyrrham vexerat. Hi pü conjuges soli erant superstites, postquam ceteri aqua submersi sunt. Jupiter misericors est illorum, quia innocui, et Deum reverentes erant, et nubibus remotis, redidit orbem.

5ik Stylus.

Azt mondják, hogy Deucalion és Pyrrha állították vissza az özönvíz által elmerült emberi nemet. Ők ugyanis Themis megkérdezése végett ennek templomához mentek, és az istennő parancsolta, hogy távozzanak el, oldják meg ruháikat és nagy anyjok csontjait hányják hátok mögé. Miután Deucalion úgy vélte, hogy nagyanya a föld, s a köveket ennek

2

testében mondatnak csontoknak: a köveknek hátok mögé hajgálása által, melyek emberekké változtak, vissza állitották a halandó nemet.

Humanum genus, diluvio mersum, Deucalion et Pyrrha dicuntur reddidisse. Illi etenim Themin consultum, hujus templum adierunt; et Dea jussit illos discedere, vestes suas recingere, ossa magnae parentis post tergam jacere. Postquam Deucalion magnam parentem esse terram, et lapides in corpore hujus ossa dici ratus est: lapides post terga jactando, qui in homines versi sunt, reddiderunt mortale genus.

VI. Stylus.

A régiek meséi szerént Phaëton, egy földi anyának magzatja, felkereste a nap palotáját, megkérdezendő Phoebustól a maga eredetét. Phoebus az óráktól, napoktól, hónapoktól, századoktól környezve ült. arannyal, ezüsttel, és drága-kövekkel csillogó palotájában. A mint Phaëtont a palotába lépni látta, mindjárt megismerte, és nem tagadta, hogy az ő fia. De hogy az ifjú közelebb járúlhasson, a nap letette csillogó sugarait, melyekkel feje ékesitve vala.

Secundum fabulas veterum, Phaëton, progenies terrestris matris, petiit solis regiam, interrogaturus Phoebum de sua origine. Phoebus ab Horis, Diebus, Mensibus, et Seculis circumdatus, sedebat in regia, auro, argento, et gemmis micante. Ut Phaëtontem regiam intrare vidit, statim cognovit, et non inficiatus est suum filium esse. Sed ut juvenis propius accedere possit, sol deposuit micantes radios, quibus caput ornatum erat.

VII.ik Stylus.

Phaëton jelt kért Phoebustól, melyáltal elhigyjék, hogy ennek igazi fija. Phoebus megeskűdt az alvilági folyamokra, hogy bármi ajándékot kér fija, ő azt megfogja adni. De nem

sokára megbánta eskűvését, mert Phaëton a nap szekerét kérte, és hogy azon napon a szárnyas lovakat hajthassa. Megrázta fényes fejét, és fiját lebeszélendő, elszámlálta a veszedelmeket, melyek az útat akadályozzák. Ha reggel a meredek úton felkapaszkodol, - úgymond, - az ég közepe oly magas, hogy onnan félelmes a földre nézni. Ezenkívül az út mindenfelől lesekkel és vadállatokkal van körülvéve: bika, oroszlány, skorpio rettentik a kocsis keblét. Sőt a kerékben forgó világgal is szemközt kell menni. -

Phaëton pignos petivit a Phoebo, per quod hujus vera propago esse credatur. Phoebus juravit per flumina infera, se, quodvis munus peteret filius, daturum esse. Sed proxime paenituit illum juramenti, nam Phaëton currum solis, et eo die moderamen alipedum equorum rogavit. Concussit illustre caput, et filium disvasurus, enumeravit pericula, quae iter impediunt. Et dixit: si mane ardua via enitaris, medium coelum adeo altum est, ut inde terram videre timor sit. Praeterea via ab omni parte insidiis, et feris circumdata est: Taurus, Leo, Scorpius terrent pectus aurigae. Immo obviam eundum est orbi rotato. -

VIII^dik Stylus.

Azt hiszem, hogy megijedt Phaëton, a mint az iszonyú vadak képei közt a kegyetlen skorpiót meglátta. Hiába vala a fényes nap fejére téve, szemeire sötétség borúlt. Óh én nyomorúlt - így szóla, - miért is óhajtottam megismerni nemzetségemet! bárcsak soha ne lett volna kérésem foganatos. Jobb szeretném, ha Merops fijának hívnának, mint isteni eredetemet megtudván, fényesen elveszni. - Hol vagyok? hova menjek? Merre fordítsam a gyeplőt? Alig tűrhetem már az égő felhők és hegyek fűstjét. Jaj nekem boldogtalannak. -

Credo territum esse Phaëtontem, quando saevum scorpium

interp

4.

inter simulacra vastarum ferarum vidit. Frustra erat sol clarus capiti impositus, oculis tenebrae obortae sunt. O me infelicem - dixerat - cur optabam ego cognoscere genus, utinam nunquam valuissem roganda. - Mallem mero pis dici, quam divini ortus conscius, illustris perdere. Ubi sum? quo eam, quae flectam habenas? vix jam possum fumum ardentium nubium et montium ferre. Vae mihi misero.

IX-is Stylus. -

Phaëton meséje világos példával mutatja, hogy azon ifjak, kik szüleik és az idősbek intéseinek ellenszegülnek, gyakran önként rohannak a veszedelembe. Ehis használ neki, hogy a nap lovait egy kevéssé hajlotta, ha Jupiter villáma által lesujtva, nyomorúltan elveszett. Dicsősége hasonló volt a leeső csillaghoz, mely fénylik, de egyszersmind hanyatt-homlok rohan az örök setétségbe. -

Fabula de Phaëtonte claro exemplo demonstrat, juvenes, monitis parentum, et seniorum repugnantes, saepe suaponte se ruere in periculum. - Quid profuit illi, equos solis paterno tempore rexisse, si fulmine Jovis ictus, miser pericit. Gloria ejus similis erat cadenti stellae, quae splendet, sed simul praeceps ruit in aeternas tenebras. -

X-is Stylus. -

Daedalus a görög művészek közül legrégibbnek lenni mondatik. Ez, mivel egy ifjat, rokonát, megölt: kényteleníttetett Athenaeból Cretába menekülni, hol őt Minos király vendégszeretőleg fogadta, és általa a labyrinthus építtette. - De mivel ezen épületnek titkát Theseusnak elárulta, a megharagudott Minos őt megfogatta, s fijával együtt a labyrinthusba vetette. - Daedalus a madarakat utánozván, magának és fijának szárnyakat csinált, s repülve akart hazajába, Athenaebe visszamenni. De útközben fija elveszett, a mint ezt Ovid szép versekkel leirja. -

Daedalus Graecorum artificum veterrimus fuisse dicitur. Hic, quodam juvene, affine sibi, interfecto, coactus est Athenis Cretam fugere, ubi illum rex Minos hospitaliter accepit, - et illi Labyrinthum aedificandum curavit. Sed, quoniam hujus aedificii secretum Theseo prodiderat, Minos iratus, illum capi, et una cum filio Labyrintho injici jussit. Daedalus aves imitatus, sibi, et filio alas fecit, et volando parabat in patriam Athenas redire. Sed in itinere filium amisit, ut hoc Ovidius jucundis carminibus describit. -

XI^is Stylus. - (1858/9 2^is félév.)

Minthogy a görögök, kik a többi trójaiakkal kegyetlenül bántak, Aeneas és Antenor irányában minden hadi jogtól megtartóztatták magokat: ezek ketten hazúlról menekülvén, Itáliának különbözőrészeibe érkeztek. - És pedig Antenor az adriai tenger belső partján szállott ki, hol falut épített, melyet még Livius idejében is Trojának neveztek. Aeneas pedig, kit a hosszú bolyongás előbb Macedoniába, onnan Siciliába vitt vala, végre a laurenti földhöz tartott. A kiszállott trójaiak zsákmányolni kezdettek a mezőkről, mivel már alig volt valamijök hajóikon és fegyveredben kivül. De az Aboriginek mindenfelől összefutván, a jövevények erőszakát fegyveresen meggátolták. Latinus király vagy ütközetben legyőzetve, vagy még az ütközet előtt Aeneassal szövetséget kötött, és leányát neki feleségül adta. -

Quia Graeci, in caeteros Trojanos saevientes, Aenea, Antenoreq, omne jus belli abstinuerunt, hi duo, domo profugi, in diversas partes Italiae venerunt. Et quidem Antenor in intimo litore Adriatici maris egressus est, ubi pagum condidit, quem etiam Livii tempore Trojam apellaverunt. Aeneas autem, quem longus error prius in Macedoniam, inde in Siciliam tulerat: tandem ad Laurentem agrum tenuit.

6.

Egressi Trojani, praedam coeperunt agere ex agris, vix jam habentes aliquid praeter naves, et arma. Sed Aborigines ex omnibus partibus concurrentes, vim advenarum armati arcuerunt. Rex Latinus, seu proelio victus, seu, adhuc ante certamen, cum Aenea foedus junxit, et filiam ei in matrimonium dedit. –

XII^is Stylus.

Mihelyst Ascanius érett lett az uralkodásra, anyjának hagyván Laviniumot, új várost épített, és azt Alba Longának nevezte. – Albában azután sok Ascaniustól származott királyok uralkodtak; kik közül az utolsó, Amulius nevű, ki bátyját Numitort elűzte vala, ennek leányától született kettős unokáit a Tiberisbe vettette. De a gyermekek mintegy isteni végzés által megtartattak. Mert midőn a vivőt a megáradt folyam igazi medréhez nem mehettek: a legközelebbi áradásba tették le a csecsemőket. Ott azokat egy szomjazó farkas megtalálta, lebocsájtá nekik emlőit, s nyelvével nyalogatta őket. Végre egy pásztor, kinek Faustulus vala neve, felvette a kisdedeket, és az ólaknál felneveltette. A mese egy részben hasonló ahoz, melyet Cyrus gyermek koráról beszélnek. –

Quum primum Ascanius maturus factus est imperio, Lavinio matri relicto, – novam urbem condidit, et eam Albam Longam appellavit. Albae deinde multi, Ascanio nati reges regnaverunt; quorum ultimus, nomine Ascanius, qui fratrem natu majorem pepulerat, geminos hujus nepotes, filia natas, in Tiberim injici jussit. Sed pueri velut divinitus, servati sunt. Nam quum ferentes justum alveum exundati fluminis adire non possent: in proxima alluvie deposuerunt infantes. Ibi eos, quaedam lupa sitiens invenit, submisit eis mammas, et lingva lambit illos. Demum pastor quidam, qui Faustulum nomen habebat, sustulit infantes, et apud stabula educandos curavit. Fabula ex parte similis est ei, quae

de puero Cyro dicitur.-

XIII-ik Stylus.

A Neptunus játékai alkalmával elrabolt szüzek a rómaiak feleségeivé lettek, és férjeik hizelgései által rövid időn megengeszteltődtek: de azoknak szomorú ezüléi felingerelték polgártársaikat a rómaiak ellen. Így Romulus háromkis állam által haddal támadtatott meg; de ezeket könnyű viadallal legyőzte. Nagyobb volt a veszedelem a Sabinok részéről, kik már a capitoliumon lévő várat is csellel bevették, és a rómaiakat egészen a Palatium régi kapujáig kergették vala; midőn Romulus eszélyessége az ellenséget hirtelen megfordította. De még ekkor is kétséges lett volna a háborúnak kimenetele, ha a sabin nők oldalról közbe rohanván, könnyeik és esdeklésiek által dühös férjeiket, és atyjaikat megnem engesztelik.- Így köttetett meg a szövetség, mely által a két nép egy néppé lett.-

Virgines, occasione ludorum Neptuni raptae, uxores Romanorum factae, et blanditiis virorum brevi tempore mitigatae sunt: sed maesti earum parentes concitaverant suos concives contra Romanos.- Sic Romulus a tribus parvis civitatibus bello petitus est, sed has levi certamine devicit. Major fuit clades a Sabinis, qui jam arcem etiam in capitolio dolo ceperant, et Romanos adverserem portam Palatii persecuti erant, quum consilium Romuli hostes repente reverterit. Sed tunc etiam dubius fuisset exitus belli, nisi Sabinae mulieres ex transverso impetu facto, lacrymis, et precibus mitigarent saevos viros, et patres. Sic foedus est ictum, quo duo populi uniti sunt.-

XIV-ik Stylus.

Romulus halála után Numa nyerte el a királyságot, mint a kinek igazságszeretete, és vallásossága annyira híres volt, hogy a pártokról, melyek ez időben Rómában

8.

vetélkedtek, egy szívvel szálylyal királylyá választatott Ez
békét kötött a szomszédokkal, szent dolgokat állitott fel az
isteneknek, tötvényeket hozott; gondja vala nem más államo-
kat vassal meghódítani, hanem a maga államát jó erkölcsök-
kel mintegy másodízben alapítani, annálfogva nem kisebb
dícséretre méltó, mint Romulus. -

Post mortem Romuli, Numa regno potitus est, cujus
justitia, et religio adeo inclyta erat, ut a factionibus,
quae hoc tempore Romae certabant, uno ore rex crearetur. -
Pacem hic cum finitimis junxit, sacra Diis instituit,
leges tulit; curae illi erat non alias civitates armis subi-
gere, sed suam ipsius civitatem moribus bonis, secunda qua-
si vice condere, ergo non minori quam Romulus laude dig-
nus est. -

XV^is Stylus. -

(3)

Magyar dolgozatok.
1859. November 8. Körösön.
1859/60. Komáromy Lajosé.

Jegyz. E dolgozatokat, mint a VI. osztály tanulója írtam. Tanárom Arany János volt s a javításokat és megjegyzéseket az ő kéziratai.

Budapesten, 1899. április 15.

Komáromy Lajos
a budapesti Andr. úti felsőbb tanítónőképző intézetben a magyar nyelv és irodalom tanára.

Magyar dolgozatok.

1 **Elégia a holdhoz.** 1.

(: Ányós után :)

Óh hold! bús, szomorú képű csillagja az égnek
Mely minden tárgyat szép halványra szinelsz,
És a csergedező patakokkal játszol a réten,
S bús sugáridtól oly eleven leszen az.
Csak te vagy ébren még magad a boldogtalanokkal,
Riknek szivét bú terheli, s néma keserv.
Hallod ezeknek ezer sohaját, és látod a nagy kint,
Melly éltök fáját lassan emészti belől.
Látod a könnyüknek hulló ~~tömeget~~ árját, melyet a bú nem jó metaphora.
Csalt ki szemükből a kínteli éjeken át.

× × ×

Távolból látom sír-dombjait egy temetőnek
A szomorú füzet lengeti gyenge fuvalm,
S sárga levél hull a fáról a füre keringve,
Mintegy védni porát, a ki alant nyugoszik.
Óh mily boldogok ők már, kik nyúgosznak a sírban,
Nincs itt kín, bánat; csend, nyugalom honol itt.
Óh! kik laktok alant a zordon siri lakokban
Bárcsak lennék már köztetek én magam is...
Siri fehér árnyat látok fölkelni amottan
S úgy tetszik nékem, mintha közelgne felém.
Óh csak jöne felém, nem, nem félnék, iszonyú bár,
Mert boldogságot hoznā ā jötte reám..... hozna jövése

tüatus

Eltünt

2.

... Eltünt már.. eltünt; fut engem ez is, nyomorúltat.
Mert meglátta talán húllani könnyeimet.
Óh hát nincs, nincs itt már senki se a ki nyögésim'
Meghallván, ~~bal~~ vigaszt nyujtna bajomba' nekem.
Hozd fel oh Istenem! azt a napot hát gyorsan az égre,
Melylyel bévégzem kinteli életemet.
Tépd ki, szakaszd ki oh efájó szivet kebelemből
Jobb lész ott fenn.. fenn! mint nyomorogni alant.

S néha tavaszkor majd a csendes bájteli estén
Síri magányomban fölkeresend valaki,
Hullatván részvét forró könnyüit e hantra.
Igy szebb lész álmom, szebb lész a síri magány.-

Zó.

2. Az ősz.

Elmúlt a nyár... sárga levél
Zörög a kopasz fák datt,
Megsárgúlt a pázsit is, mely
Diszité a bájló tavaszt...
Múlik örömöm veletek
Zöld mező sti zöld levelek.

Nem hangicsál bájhangokon
Vetés között a pacsirta,
Mely keblem örömét, búját
Úgy dalolta, úgy elsírta.
Múlik örömöm és kedvem
Éneked ha nem éldelem.

Nem is hallatszik már többé
A munkásoknak vig dala.
Nem vegyül a lárma közé
A juhnyájak kolompzaja.
A vig dal, a kolomp múlta,
Mind... mind örömöm rabolja.-

Redves lyánka kis kertjében,
Nem szed már piroslo rózsát,
Hogy keblére tüzze, kivel
Álmodozik éj s napon át..
A virágok elhervadta
Redvem tőlem elragadta.

Itt van az ősz... majd jő a tél,
Ropár a mező s néptelen.
A csalogány dala helyett
Varjak kárognak szüntelen
Szobába zár ez engemet,
Szép tavasz, s nyár — Isten veled!

A sötét éjt nap váltja fel,
Borúra vidám derű jön,
Kell, hogy szivünk zordonságból
Élvezetre felhevüljön.-
Eljő majd a vidám tavasz,
Redv, s örömmel használjuk azt. Csinos. egy pár rim kelletinél szabadabb.—

November 10.

4.

3. Hol a boldogság mostanában?
Barátságos meleg szobában.

Petőfi

Hideg van... hó esik... a szél
Fú kavar és mit nem mivel!
Barátim! jertek szobámba,
Hogy mondhassuk Petőfivel:
Barátságos meleg szobában.
Van csak boldogság mostanában.

Majd onnat a fedél alól t?
Csak úgy nevetjük a szelet,
Mely nem tud örülni soha,
És csak dúlni-fúlni szeret.
Barátságos meleg szobában
Van csak boldogság mostanában.

Majd a pohár csengési közt,
S a pipa bodor füstjénél, lehet füstinél s jobb a mérték.
Felejtjük a sok bajt, a bút
Mely oly sokszor bennünket ér.
Barátságos meleg szobánkban
Öröm s kedv lengjen mostanában.

Beszélgessünk a múltakról
Hagyjuk ezt a rideg jelent.
Olvassuk a költő dalát
Mely fölhevit minden kebelt:

„Barátságos meleg szobában.
Van a boldogság mostanában."

Emlékezzünk a házára,
Mely szült és fölnevelt minket.
A haza szent szeretete
Töltse be hü kebleinket.
Igy... igy leszen boldogság majdan,
E honban, e magyar hazában.-

eddig jambus menet volt, most ellenkezőre fordul.

Csinos.

Gyermekkorom...

Gyermekkorom, boldog kor! óh
Be szépek az emlékek,
Melyek eszembe ötlenek
Ha reád visszanézek.
Mert gond nélkül éltünk még itt
És szép egyszerüségben,
De már a fiatal korban
Van gond, s szinlelés fészkel.-

túlmérész

Akkor még kicsiny körünkben
Szájunk szivünk után szólt.
S most arra int a nagy világ
A mit érzesz, ritkán mond.

még egy d

Tettetés korunk szelleme
Ezen álnok valami.
Nyiltszivüleg egy igaz szót
Nem lehet ma hallani.

Helyes.

23. Novemb. 1859.

6.

4. A piperköcz.

Nézd a piperköczöt, mint lépdel az úton alá s fel,
Gépiesen hajlong, égre emelve fejét.
Nagy hosszú kalpag fityeg ott fent néki tetőjén,
Hogy mind fej volnă abban, aligha hiszem.
Egy farkkal biró ruha verdesi csaknem a sarkát,
Ez már öltöny! szép! és neki a neve — frakk.
Majd elejét nézvén, azt megcsonkitva találod,
Vélnéd rája szorult erre, (s) talán leszegé.
Külföldön gyártott anyagú nadrág van a lábán,
Nem szép a honi, nem! szebb~~a~~ neki párisi, jobb.-
Húz apró lábára picziny, fényeske topánkát
Ezt is tán Bécsből hozta minap valaki.-
„Nem kell - úgymond - mit honi városkákban a mester
Kontár kézzel varr, s régi divatba csinál."
A kézen keztyü van, bőrét féltve a széltül,
S napsúgáraitól, hogy feketére süti.
Hlat~~tart gerjes~~ ot áraszt ő szét környezetébe hajával,
Melyet is a fodrász csinositott ki minap.
Inggallérja kemény, hegyesen fenyeget vyaka mellől,
S a jámbor füleket nagy remegésbe teszi.-

× ×

×

Óh másként volt ám ez az elmúlt régi időkben.
Párduczbőr kaczagány ékesité a magyart.
Kolcsagtoll lobogott gyönyörü kucsmája kalpagja tetőjén.
Sárkantyús czizmát hordoza lábain ő.-

×

Édes

kár azt kalpagnak mondani, mert ez magyar föveg volt.-

Édes nemzetem! óh már ébredj föl valahára,
Hosszú álmodból, hass igyekezz, gyarapiss. (ezt tovabban is lehetne tenni, azért nem épen illik ide)
Óh! mikor érez már a magyar forrón az iránt, mi
Nemzeti, melly olly szép!? Óh mikor ébredez ő!? utolsó szónak igen pizzi ez.

Deczembr 7. Sól van.

5 A kitartó munka mindent legyőz.-

Valamint az eső cseppjei a kőszikláka kivájják: úgy a kitartó munka az, mely mindent legyőz, ez az, mely bűvös vesszejével a lehetlennek látszó dolgokat lehetőkké varázsolja, makacsúl daczol az erőszakkal, daczol néha a természettel is.-

Mert ha a munka által, melyet megszakgatva, melyet kevés gonddal végez az ember, ha e munka által is igen gyakran tapasztaljuk elérni a kivánt czélt, mit nem tehet akkor az, melyet folytonosan, szilárd elhatározással, egész hévvel, s kitartással végezünk.-

Nézzünk föl a magasba, a gyönyörün tündöklő csillagokra, s ha valaki talán kérdezné, mi volt az, mely által czek nagyságát, egymástóli távolát ki lehetett mérni, vajon felelhetünk-e egyebet, mint azt, hogy az ész s tudománynyal párosúlt kitartó munka tette ezt.- Ereszkedjünk le majd a föld mélyébe, s vizsgáljuk ott a bányákat, a kiásott roppant földtüregeket. Vajon gondtalan munka vezet-e ilyen eredményre? Valóban csak a kitartó szorgalom volt az, mely e lehetlennek látszó dolgot a durva, az erős természettel, mindennel daczolva, oly bámúlatosan véghezvitte.-- De hagyjuk a nagy természetet, vizsgáljuk meg önmagunkat, vizsgáljuk meg az embert. Itt látunk egy ifjút, kit a természet jó észtehetséggel bőkezüleg megajándékozott, amott egy másikat, ki iránt erre nézve, e tekintetben kissé megvonta az ég áldá-

8.

sait, s kis gyengébb elmével, fölfogással ruházott fel. De majd idöjártával, még mabban, ki idejét elpazarolta – egy, a tudományokban kevéssé jártas, darabos, egy oldalú ismeretü férfiúra ismerünk, addig emezt eléggé mivelt, képzett, tudományos embernek látjuk. – Mi tette ezt? Bizonyára a ~~kitartó~~, s mindennel, még a természettel is makacsúl daczoló ~~kitartó~~ munka, szorgalom. – Tapasztaljuk továbbá a kitartó szorgalom erejét az anyagi kincs szerzésénél is, midön tekintjük azon embereket, kik eleinte szegények voltak, de igyekezetök által éltöket a késö öregségre vagyonilag biztosíták. – Ha megvizsgáljunk ezen kivül a nemzetek életét itt is világos példáit, bizonyítékait találjuk a kitartó munka erejének. – Mi által emelkedett ugyanis a kis Föniczia mind szellemi, mind anyagi tekintetben Európa, Ázsia, szóval az akkori mivelt világ államai fölé oly magosan? Mi által lettek Görögország és Róma oly mivelt államokká?

Ily nagy dolgokat visz tehát véghez a kitartó munka, s csupán csak ez azon egyedüli eszköz, mely által mindent legyözhet az ember. – Ámbár mondják némelyek, hogy pénz által is mindent véghez lehet vinni, de igen helytelenül mondják ezt, mert ha jobban megfontolják a dolgot, átlátandják, hogy ez nem úgy van, mert például ki vásorolt valaha magának pénzen tudományt?

Miután ezekből átláttuk a kitartó munka óriási erejét, igyekezzünk mindnyájan szorgalmasan, kitartással, minden igyekezetünkkel látni hozzá munkáinkhoz, hogy így a kivánt sikert, a kitüzött czélt elérhessük, s majd ha az szorgalom áldásteli gyümölcseit aratandjuk, Istennek adjunk örök hálát, hogy segitett benminket igyekezetinkben.

Jó, értelmes munka.

Jan. 10. 1860.

6. Testvérháború Imre és Endre közt.

Történeti kép.

9.

A ~~keres~~ XII^ik^ század végén, a keresztes hadak korának derekán, melyekben az európai nemzetek a megváltó sírját akarták elfoglalni az ozman vad, szentségtelen kezeiből, – halt meg III. Béla magyar király, ki feltette volt magában, hogy sereget vezényel a szent földre, de öt ebben betegsége, halála a hadályozá meg. A haldokló atya halálos ágyán két fia közül az idősebbnek Imrének a trónt hagyá örökségül, mig kisebbik fiának Endrének roppant kincset hagyott ~~örökségül~~, hogy azon sereget gyüjtvén, keresztes hadat vezessen Jeruzsálembe, s igy végrehajtsa atyjának be nem teljesülhetett szent törekvéseit. –

De vannak emberek sokan, kik a rábizottakat nem teljesitik, s ezek közül való volt Endre is. – Gyüjtött ő ugyan sereget, de azt – kivált nejének a fondorkodó meráni Gertrúdnak ösztönzéseire – nem az atyjától rábizott czélra fordítá, épen nem, sőt testvérét Imrét támadá meg, követeléssel lépvén föl a trón iránt, s igy alkalmat szolgáltatott egy, a hazánk történetében szennyfoltot képező testvérháborúra. Azonban most kevés apró csatázások után kibékült a két testvér, Endre Dalmát- s Horvátországot kapta herczegi czimmel, de alig múlt pár év, már a Dráva partjain két ellenséges tábort láthatunk, emitt Imre király sergeit, amott a trónkövetelő Endre csapatait. Igy álltak ők szemben egymással, egy atya gyermekei, egy haza főurai, igy álltak szemben egy haza seregei, amott is magyar, emitt is. Az arczokon ama bús gondolat vonúl el, hogy ontsa ki ma a magyar saját nemzete vérét? Nem volt harczvágy sehol sem, csak búsan néztek egymásra az ellentáborbeliek, búsan néztek fegyvereikre, mintha mondták volna: „Bárcsak leesnék e vas önként rólunk, s a földbe sülyedne le ezer ölnyire, hogy emléke se lenne soha, hogy a magyar magyar ellen emelt fegyvert," bárcsak kibékülnének vezéreink, hogy ne folyna ma vér itt; ha csatába kellene is mennünk,

10.

akkor is úgy állandunk némán mozdulatlanúl, mint most!"
A Dráva, hazánk egyik vérere hallá e beszédet, s bús moraly-
jj lyal zúgott fel, majd haragosan csapdosta parthoz hullámait,
mintha mondta volna „Oszoljatok innen, ne kellesék magyar
vért innom! melyet maga a magyar ontott ki."–

E közben Imre tábora felől egy egyszerüen öltözött egyén
vonúl az ellen sátrai felé, kezében nincs kard, mellén nincs
vért, fejében nincs sisak, egy pálczácska egész fegyverzete,
de méltóságos tekintete elárúlja, hogy az Imre király maga.
Valóban ő volt az, s midőn már közel volt a táborhoz, har-
sány hangon kiáltá ott: „Majd meglátom, ki merészeli kirá-
lyára fölemelni karját, ki merészeli annak vérét kiontani."
S a sereg némán, fegyvereit földre eresztve kétfelé vált, s tisz-
teletteljesen útat engedett a királynak, ki Endre sátorába
ment, sőt megfogva, kivezette a táborból, s Varasd mellett
egy várba fogságba vetette.– Később ő innen kiszabadúlt, s Im-
rével is kibékült, ki őt midőn látná hogy halála közelg, fia
Lászlónak gyánjává nevezé ki.–

Endre jó indúlattal viseltetett a kis László iránt, de neje
a roszlelkü meráni Gertrud László anyjával meghasonlott,
azért ez gyermekét magához véve, Austriába futott, hol László
3 hó múlva meghalván Endre csakugyan eléré, mire oly ré-
gen vágyakodott, miért fegyvert is fogott -- a magyar koro-
nát.

Gertrud is meglakolt roszlelküségéért, melyet későbben
még több roszszal tetézett, mert midőn férje Endre Galicziába
ment, Bankbán által megöletett, kire Endre a trónt bízta
távollétében.–

Látt am. Csinos.–

Jan. 26.

Vége az I.ő félévi dolgo-
zatoknak.

7 Vajda Hunyad. 11.

Elegia.

Egy mohlepte falú várrom van fenn a hegy ormán
S fájó érzet száll meg, ha eszembe veszem.
Szent e rom, s a sok kő, mely azt képezi, mind szent,
Egy szent emlékű hős laka volt ez a vár.
Hunyadi, a nagy hős e falak közt élt vala hajdan,
A ki derült, s széppé tette honunknak egét. versben bajosez.
A ki a szégyent, a mit a vaktörök ejte nevünkön,
Hősiesen lemosá dicsteli harczaiban.
És a keresztyénség is megszabadult az igától,
Ozmán bősz keze mit tenni akart vala rá.—
Itt tölté Mátyás hajdanta a gyermeki kort, ki
Atyja után ismét boldogitá a magyart.—
Itt e falak közt sok szép órát tölte Capisztrán, vagy K vagy S
Tervezgetve nemest egyben a két hazafi.— C és sz nem illik össze.
-- Sök elenyésztek.... Az agg atya hősi csatái után majd
Fáradtan elaludt, hogy kipihenje magát.
László hóhér bárd által vesze, s végre uralgó
Mátyással megszünt élni a hősi család.
-- És te mivé lettél vár! fészke a nagy s nemeseknek!
Pusztán s némán állsz fenn ama bérczi tetőn.
Fájón sirsz, siratod méltán a hajdani gazdát,
S a szellő, mely leng, búteli sóhajaid.—
A falak a mohtól feketék, gyászolva a múltat,
És búsan nézvén ők a jövőbe elé.—
A korhadt falakon sas fészkel, s éji bagoly költ:
„Hősök laktanak itt," „és elenyésztenek ők."

A pász

ő sohasem rövid. —

12.

A pásztor nyáját ha legelteti itt e vidéken,
A rom előtt állván, kérdi magában ő most:
„Hol van a pompa tehát, s szépség, hisz róla regélik,
Hogy hajdan, régen Hunyadi lakta e várt." —

× × ×

Egy könyv vagy te oh vár! a melyben nemzeti létünk
Irva vagyon tisztán, Isten a mint akará.
Álltál pompában, díszben te a hajdani korban,
És a magyar szent név álla dicsőn, jelesen.
Porba' hever mostan letiporva az ősi vitézség,
Díszed, szépséged szinte a porba merült. —

Mártius 21.

Jól van.

8. Levél egy baráthoz.

Tegnap, midőn a nap lenyúgodott,
S a holdvilág derenge a helyett;
A szép idő kicsalt a hűs légre.
Ketten menénk mi, én s egy jó barát,
Ki szinte birja jó baráti szived.
Ott a Maros sebes folyásinál
Beszélgeténk mi sok dologról, el,
Merengénk a mi elmúlt már, azon. —
A gyermek-éveket ha gondolánk,
Szorult a szív, s öröm könyünk csordult.
Oly édes elmerengni múltakon....
S midőn a gyermekévek romjain
Sohajtozánk, egy egy barát emléke
Szívünkre balzsamot locsolt akkor.
Te is köztök, te is köztünk valál,
S azóta nem valánk együtt veled.

Ha

Ha két patak mely egy helyen buzog,
De a hegyek közt messze téved el,
A róna tájon összejön megint:
Viszontlátást ohajt a hű barát.
Jöjjöh jöjjel tehát körünkbe gyorsan,
Az én baráti szívem vár nagyon.
De tán a nagy városba' jobb szeretsz,
Időzni? Jer csak óh a szép magányba.
Tudom gyönyörködtet majd téged az.
Mi szép leend a szemnek a zöldellő
Mező, s a hűs lég majd mily jól esik!
Madárka víg zenéje a berekben
Midőn korán fohászt küld a magasba,
A pásztorok danája bús-mélán,
A távolról jövő kolompzaj, a
Patak-zörej, a szellő lágy lengése:
Oly édes élvet adnak a kebelnek,
S elandalítják édesen gyönyörbe.-
Mi szép,- midőn a nap teljes fénynyel
Az ég magaslatán fenn tündököl,-
A délibáb, rezgő játékival!-
Mi szép a méla hold sugárinál
Kimi a mező magányiban merengni,
S csodálni a teremtő bölcs kezét!!
Tavaszkor szép, legszebb a természet,
Siess hát e gyönyört élvezni majd.-
Kicsiny lakunk előtt lugas vonúl,
Körülte fák zöldülni kezdenek,
Alattok gyöngyvirág, sibolyka ül,
Magok körül jópillatot lehelve.
A kis lugas között egy kunyhóvan,
Örökké zöld folyondár alkotja,
S belől gyepágyacskák kerítik azt,

14.

Ajánlkozván leülő nyúghelyül.
Majd itt beszélgetünk a múlt, s jövőről.
S nyájas barátaink között élvezzük
A szép jelent bájos malasztival!"
Sez majd, tudom, oly jól esik nekünk!
Midőn unatkozunk ezekben, akkor
Kinn a mezőn, s ligetben üzzük a
Télénk nyulat, s egyéb vadállatot
Vagy a szomszéd barátokat keressük
Fel, a közelelvő falukba majd.-
S ha a harang zúgása arra int,
Hogy ünnepet szentelni készüljünk:
Hálát adunk a nagy égnek azértis,
Hogy ezt megengedé nekünk érni.-

April 19.

Csinos, de utolsó helyen nem lehet spondeust venni, mint itt sokszor előfordul. Arra vigyálni kell, mert egészen elrontja a jambust.

9. Husz János és követői.

A természet rendje az, hogy a borút derü, a sötétséget világosság váltsa fel.- A történetből eléggé tudjuk azt, hogy a 10ik s az azt követő századokban mily iszonyú tévelygés, sötét, babonás, vakhit járma alatt nyögött a nép; a pápák önkénye szerint hány vallási alaptanok, vallásos szokások változtatak v. töröltettek el. Ilyen volt a többek között az, hogy az úrvacsorát csak egy szín alatt kell a népnek adni, ilyen volt a papnőtlenség behozatala ama hatalmas pápa VII Gergely vagy Hildebrand által.- A papság, a pápák arra törekedtek, hogy a tudományosságot, az arra való hajlamot még csirájában elfojtsák. Nem engedték a bibliát ~~az~~ nemzeti nyelven olvasni, nehogy igy a pontosabb vizsgálódások nyomán [mások is, v. a nép — vagy valami fönév kell.] fölismérjék a tévútakat, melyen ők járnak, s igy a papság iránti ha-

tártlan tisztelet, s a pápák korlátlan hatalma, - mely-
lyel a leghatalmasabb világi uralkodókat is a porba
sujthatták, - csökkenjen. - De az isteni böles gondvi-
selés nem engedte, hogy ez sokáig így menjen. Találkoz-
tak ugyanis némelyek, kik a latin, s görög nyelvben
jártasságot szerezvén, a szentirást olvashatták
eredeti nyelvén, s átlátták mily sok hibás emberi
találmányok csúsztak be a keresztyén vallásba. - An-
golhonban bizonyos Wiklef János nevü volt az, a
14ik században, ki elöször lépett fel ezek ellen, vilá-
gosabb nézeteket terjesztvén el. - Találkoztak is csak-
hamar követöi, de ezek iszonyúan üldöztettek, s Wik-
lefnek holtteste kiásatván, megégettetett. A vilá-
gosságot melyet gyujtott, bár Angliában elnyom-
ták, de átpattant abból egy szikra a tengeren túl,
s egy mélytudományú férfiú keblében lángra kapva,
magasan lobogott fel, melynek tüzénél sokok elméi
világosodtak meg, s keblei hevültek föl, - s Ez a
férfiú Husz János volt. Született Csehországban
a 14ik század vége felé, később prágai tanár lett, sitt
igen jelesen müködött, de élte legtettdúsabb része csak
ott kezdődik, midőn a 15ik század első évtizedében törté-
netesen Wiklef irataira bukkant, s ama nagy
eszme villant meg agyában, hogy a sötétséget, mely
akkor a keresztyén vallás szent égét födé, világosság-
gá varázsolja.

Még 1378ban történt az, hogy a bibor-
nokok egymással meghasonlván, a keresztyén világ
nagy botrányára két pápát választottak, az egyik
Avignonban, a másik Rómában székelt. - Midőn ezt a
pisai zsinat 1409. megakarta szüntetni, letette a két
pápát, s egy új pápa választatott. Ez által még jobban

latin nyelvvel nem olvashatni a bibliát eredeti nyelven. Igen görögül (új) és zsidó ül (ó testam).

nőtt az egyenetlenség, nagyobbodott a botrány; mert mind a három pápa igyekezett gyakorolni jogait, s egymást kölcsönösen kiátkozták az egyházból. Igy lett egyszerre három látható feje az anyaszentegyháznak, három helytartója Jézusnak.- Ez által meg volt gyalázva a pápai hatalom, meg a keresztyén vallás szentsége, tisztasága.- Nem volt hát csuda, ha Husz Jánost,- ki világosabb nézeteket; tisztább tanokat hirdetett, ki ellentmondott a pápai önkénynek, ki elvetette a vallásból a pápák önkénye által becsúsztatott hitczikkeket, ki a Jézes anyaszentegyházát tisztán, sértetlenül akarta visszaállitani,- sokan, különösen Csehországban pártolták, s méltányolták tanait.- De tudjuk azt, hogy mindenkinek, ki újitani akar, voltak mindenkor, és vannak most is ellenségei elég számosan, kik neki jó szándékáért rosszal fizetnek. Igy történt ez Husz Jánossal is. A római pápa átok alá vetette, úgy tüntetvén fel mint eretneket, s igy fölzúdítá ellene a keresztyén világ nagy részét. Ő ezzel semmit sem gondolva állhatatosan megmaradt elvei mellett, s hirdette az igazságot, melynek végre szomorú vértanúja lett, midőn 1415. a kostniczi zsinatra megidéztetvén, ott meg jelent. Megrakták számára, mint ki eretneki tanokat hirdet,- a máglyát.- Igy múlt el a nagy férfi, kinek a 15ik század elején terve volt a keresztyén vallást reformálni.-

Követői csak Csehországban maradtak. Ezek igen sok üldözésnek voltak kitéve, melyet midőn nem türhettek, keletkezett a dühös, elkeseredetséggel folytatott 20 évig tartó huszita had, melynek nyomai Csehországon maig is látszanak.- A huszitát száma

mindig kevesebbre olvadt le, s ezek is később, nem türhetvén a nagy nyomást, a szomszed tartományokba oszoltak szélyel. Jelenleg mintegy 30,000en vannak.

A Husz által kezdett nagy mü egy századdal későbben, mint tudjuk, sikeresebben hajtatott végre Luther, Zvingli, Calvin által.–

Május 2. a. Jól van

10 A tavasz első fecskéjéhez.

Ismét itt vagy te jó madár,
Melyet mindenki várva vár,
Ismét itt vagy közöttünk.
Tiszked sértetlenül leled,
Örülsz ezen, s mi is veled
Gyönyörben úgy örvendünk.– nem is lehet gyönyör nélkül örvendeni. Tehát feleslegesz a gyönyör szó.

Túl tengeren jártál, a hol
Örök tavasz, s virány honol,
De minket nem felejtél.
Volt szép bájló meleg hazád
És azt mi érttünk elhagyád,
Hogy minket fölkeresnél.–

Nem csak magad jöttél ide,
Élő, életnélküliré
Bájos Olysok gyönyört te hoztál,
Melyet messze szép tájékból Melyet távol hon bájiból
Örök tavasz virányiról
Minékünk elraboltál.

Magaddal hoztad a tavaszt,
A mely új életet támaszt ~~s minden~~

Az

18.

A természet keblében.
Jöttöddel éled a mező,
Virág illat szállong elő,
A föld egy bájos éden.–

Kezd a mérték, mely előbb jó jambus volt, romolni az ilyen spond. végszók által.

A fák üdvözlenek téged,
Hozván szép zöld levelkéket.
A kis leány alatt' ül,
Neked csokort köt jó kedvvel,
Zöld lombra függesztvén azt fel,
A Tavaszi üdvözletül

Patakzúgás, pacsirta dal,
A hang midőn szellő szárnyal,
Oly jól esik minékünk!
S mind ez jöttödre állt elő
Fogadd hát szívből ömledő
Örömünk', üdvözlésünk'.–

Midőn a fák sötét lombja
A földre hull megsárgulva,
S te elmégsz szép hazádba;
Szerencse tündöklő napja
Világítson nagy útadra.
Élj ott is boldogságba!
S jöjj el majd újra jó madár,
Ha a derengő napsugár
Hideg telünk' elüzi:–
Fészked sértetlenül leled,
Nem háborítjuk nyúghelyed.
Szeret téged mindenki.–

Csinos és könnyen folyó vers.

Május 18.

RU14 209

4

6. füzet.

1.

A magyar irodalomtörténet legújabb kora.

§1. Áttekintés.

A magyar irodalom történet legújabb kora 1772-ben, Bessenyei György és társai felléptével kezdődik, és terjed a forrodalomig 1848-ig. Az azóta lefolyt nehány év-a napi irodalom, melyben élünk - még nem nyujt a történetirónak biztos tájékozást.-

Az egész kort részint könnyebb áttekintés kedvéért, részint mert a dolog természete úgy kivánja, két időszakra osztjuk.

I-ső Időszak Bessenyei fölléptétől, 1772-től a nyelvújítási forrongásig, körülbelől 1811-ig. Ez az előkészítő időszak.

II-ik Időszak, a nyelvújítási vitáktól a forradalomig 1811-1848. Ez a virágzási időszak.

Első időszak.

§2. Az irodalom újra éledése.

Azon szomorú hanyatlás után, melyet irodalmunk a XVIII-ik század elejétől fogva mutat, 1772-ben kezdett újabb élénkség, újabb mozgalom keletkezni abban. Ugyanis felállítván Mária Therézia 1760. Bécsben a magyar kir. testőrző sereget, ez ál számos ifjúnak alkalmat szolgáltatott oly nevelést nyerhetni, lyet az előtt cs. a főurak fiai, s azok is cs. külföldön nyerhettek. Ezen ifjak Bécsben megismerkedtek a német, de fölega divatos franczia nyelvvel s irodalommal, a förendek s udvar finom szokásaival, egy szóval európai műveltségre tehettek szert. Bécsben

Az Arany Jánostól tanítványai számára írt irodalomtörténeti vázlat kéziratából egy rész.—

Bpesta. 1898. IV. 26.

Komáromy Lajos

E kéz irat az 1861/2. isk. évből való, midőn a magyar irodalomtörténetét Szilágyi Sándor adta elő a nagykőrösi gymn. VIII. osztályában, előadásaihoz az Arany ~~ke~~ kidolgozta vázlatot használva.

Komáromy

2.

még akkor a német irodalom a francziának zsarnoksága alatt nyögött. Az előkelők saját nyelvöket megvetve, francziáúl társalogtak, olvastak, a német irodalmat lenézték, noha már künn a birodalomban Wieland, Klopstok és Lessing annak igen nagy lendületet adának. Ellenben a franczia irodalom, mely XIV Lajos alatt már virágzása tető pontját érte el, divat-olvasmány lőn. Corneille, Racine, Boileau és Voltaire ~~tol~~ munkái forogtak köz kézen. Ily körülmények közt testőr ifjaink önmivelése, franczia irányban szerencsésen haladt; de egyszersmind a magyar irodalom szegénysége a francziával öszekasonlítva, fölgerjeszté hazafiúi fájdalmukat, s eltökélék annak gazdagítását kitelhetőleg munkába venni. Bessenyei György volt az első irányadó és utmutató, példája, buzdításai gyujták lángra testőrtársait, kik közt Baróczy, Barcsai, s jóval utóbb Kisfaludi Sándor legnevezetesebbek. Nem sokára bent a házában is örvendetes mozgalom támadt az irodalom terén; kivált a költészetben, melyet azután a próza is követett, úgy hogy az 1772–1799 terjedő idő köz irodalmunkat már szép virágzásban tüntete föl.–

§ 3. A nyelv ügye.

Az ekkint egyesek buzgósága és lelkesedése által új életre kelt irodalmi munkásságot még inkább ébresztette azon élénk visszahatás, melyet a nemzetben II. József rendeletei folytán keletkezett. Ugyanis a lángeszű fejedelem, részint azért mert visszásnak tartotta, hogy Magyarorgban a közü-

gyek a holt latin nyelven folynak, részint és főleg azért, mert örökös tartományait egy közös igazgatási nyelv alá akarta a „birodalmi egységbe" olvasztani – 1784-ben oly rendeletet bocsátott ki, t. hivatalos nyelvül Magyarországra is a német hozassék be, s e rendelet fokozatosan 3 év alatt teljesedésbe vétessék. A vármegyék hiába tették panaszos felterjesztéseiket, valamint József cör egyéb reformjai, úgy e lépés ellen is: a rendelet érvényben maradt mindaddig, míg József látván a nemzet ingerültségét, halála előtt kevéssel 1790-ben egyéb újításaival azt is vávetve. De a nemzetben felébredt a nyelv iránti féltékenység, s át kezdte látni, hogy addig mily bűnösen elhanyagolta azt, helyette a latint használván közdolgokban. Azért is az 1790-iki országgyűlés, mely az alkotmány biztosítását vette munkába, a nyelv ügyében is intézkedett. Nem látta ugyan megérettnek az időt, sem a nyelvet eléggé kifejlettnek arra, hogy rögtön hivatalos nyelvvé emeltessék: de megtette e czélra az első lépést. Törvényt hozott, hogy a nyelv elemei minden nyilvános iskolában, az akadémiában s egyetemben jól a nyelvtani irásmódi tanittassanak, – hogy a hatóságok jegyzőkönyvei, levelezései magyarul folyjanak; mindenek előtt pedig óvást tett az ellen, t. a nemzetre valaha idegen nyelv tukmáltassék. E mellett országos választmányt nevezett ki, hogy a nevelés s az indítványozott „magyar tudós társaság" ügyét rendszeresen kidolgozza. Az 1805-iki országgyűlés még inkább terjesztve a nyelv hivatali használatát körét.–

4

4§. Irodalmi társulatok. Első rendes szintársaság.

Mindjárt az irodalom ébredésekor érezték jobb-jaink, hogy a magyar nyelv kimüvelése egyesek által n. haladhat oly biztosan, mt egy testület tekintélye alatt: ennél fogva már Bessenyei foglalkozott egy „magyar tudós társaság" eszméjével, s annak felállitását sürgette (1781) „Jámbor szándék" cz. munkájáb, ly un. akkor n. jelenhetett meg. Révai Miklós magának József csrnak nyujtott be (1789) egy hasonló tervet, de arra semmi válasz nem jött; később (1790) nem csak Bessenyei emlitett munkáját kiadta, hanem e tárgyb magais adott be az orggysnek egy sürgető iratot, és az orggys annak megvizsgálását s a terv megalapitását egy választmányra bizta. Azonb a bekövetkezett harczos idők miatt a „tudós társaság kérdése még nehány évtizedig háttérbe szorult. De már ekkor is keletkeztek az org különböző részeib kisebb nyelvmivelő társulatok, milyen volt 1790-ben a Kis János ál létrehozott Sopronyi társaság is, és pár évvel később Aranka György buzgólkodása folytán az erdélyi nyelvmivelő társaság. Ugyan csak az 1790-iki budai orggys idejére esik az első rendes mr. szintársulat megalakulása. Midőn t. i. az org rendei a felállitandó „tudós társaság" felett vitatkoznának, többen azon véleményt fejezték ki, h. a mr nyelv mivelését egy ily társaságnáb jobban elősegitné a nemzeti játékszin. Nehány lelkes ifjú kapva kapott e szón, s Kelemen László vezérlése alatt rögtön egy szinész társaság állott öe, mely első előadását Budán a német szinpadon még azon évben m. is tartotta (1790 Okt 25); de a pesti és budai német szinházak bérlője gr. Unverth anyi

akadályt gördíte a keletkező mű színészet útjába, t. daczára gr. Ráday Pál és Kazinczy Ferencz buzgó közbenjárásának, a lelkes társaság cs. 2 év múlva folytathatta ismét előadását Pesten. Ugyanakkor már Erdélyben is alakult egy színtársulat; s mily akadályok mellett oly szerencsésen haladt a magyar színészet ügye, t. már 1795-ben több mint harmadfélszáz színdarabbal rendelkezhetett, melyeket részint jelesebb írónk, részint maguk a színészek írtak s fordítottak. És itt lesz helyén megemlékezni nemzeti kincsünkről, a múzeumról, melynek alapját gr. Széchényi Ferencz, István atyja tette le 1802-ben az ál t. gazdag könyvtárát, régiség- s ritkaság-gyüjteményét nagy lelkűen a hazának ajándékozva.-

55. Folyó iratok.

A művelség terjedésének s a nyelv csinosulásának hatályos eszközei az ú. n. időszaki v. folyóiratok, lyek t. i. bizonyos időhöz kötve jelennek meg. E félék keletkezése nálunk szinte az irodalmi újjászületés ezen korszakába esik. Legelső hírlap volt a „magyar hírmondó“ melyet Ráth Mátyás indított meg Pozsonyban 1780., s melyet azután más vállalatok is követtek, mint pl. a „Hadi és más nevezetes történetek“ cz. Görög és Kerekes ál szerkesztett hírlap. De ezen inkább cs. politicai híreket tartalmazó újságoknál a nyelv művelésnek többet tettek a „szépirodalmi folyóiratok, mint a magyar múzsa (1787) Szacsvai Sámuel szerkesztésében alatt; a kassai magyar múzeum, lyet 3 jeles írónk: Kazinczy, Baróti és Bacsányi szerkesztettek 1788-tól kezdve; továbbá Péczeli „mint

F. mondó.

6.

denes gyüjteménye" (1789); Kazinczi „Orpheusa" (1790); Sándor István: sokféléje (1791); Pánczél János új magyar múzsája (1793); végre Kármán és Pajor Urániája 1794.–

Ennyi folyóirat támadása oly rövid időköz alatt, tanúskodik azon nemes buzgalomról, melylyel irtink a nyelv és nemzetiség ügyét felkarolták.

6§. A műpróza fejlődése.

A mr próza irás, mely Faludi óta ismét áradozó pongyolaságába sülyedt, csak lassan kezde emelkedni.– Báróczy Sándor a föntemlitett testőrök egyike volt az első, ki a prózának szabatosabb irányt v formát igyekezett adni, eltérvén a gy többség irmodorától. Bároczi n. vt eredeti iró, csupán cs. fordító; de forditásai az akkori viszonyokhoz mérve oly jelesek, h. egy Kazinczy őt választá követendő példánykul gának a jó mr prózában. Legurkább franczia műveket forditott, melyek kt legkitünőbbek Marmontel erkölcsi meséi. Ugyanis francziából forditott egy Cassandra cz. 7 kötetes regényt, by a mr szép nemnek sokáig kedves olvasmánya lőn; s németből az erkölcsi leveleket. Báróczyt a műprózában követte Kazinczy, de a tanitvány jóval fölülmúlta mesterét. Róla alább fogunk szólni.– Kazinczyval, mt prózairó, ellenkező irányban indult egy ifjú tehetség, a szellemdús Kármán József, az Urániaf Kazinczy ugyanis, ki a nyelv csinositása tekintetéből, hogy az akkori napi beszédtől eltérjen, nemcsak megtürte, de néha keresve kereste a nem magyaros szólásmódokat, fordulatokat: ellenben Kármán magából a

f szerkesztője

nyelv szelleméből igyekezett a styl bájait kifej-
teni. De keveset írhatott: korán elhalt a sokat
igérő ifjú. Munkái közt „Fanni hagyományai"
cz. alatt egy szenvedő hölgy naplója is olvasható,
föltünőleg csinos prózában.-

A költői próza megalapitójának idősb
Péczeli Józsefet tekinthetjük, ki Jung éjszakáit
hatályos nyelven fordította. Pár eredeti regény-
írónk is volt már ez időszakban: de ezek a prózai
irályban nem sok izlést tanúsítottak. Mészáros
Ignácz: „Kártigám" cz. híres regénye (1772), egyéb fo-
gyatkozásait ñ. tekintve, a prózát sem vitte igen elébb.
Dugonics András, legtermékenyebb regényírónk a múlt
században, a népi közmondások beszövése ál sajátsá-
gos prózát teremte magának, ly elég körmönfont magya-
ros ův, de izlés nélküli, sok helyett pg épen aljas.

7§. Nyelvtani irodalom.

A mr nyelv mivelésének szükséges volta életkér-
désül ismertetvén el: találkoztak irók, kik ñ. elégéd-
tek m. többé azzal, h. a nyelv szabályait, iskolai hasz-
nálatra összeszedjék, és csupán az ifjúság számára ír-
ják nyelvtanaikat: hanem mélyebben kezdtek bocsát-
kozni a philologiába, h. a magyar nyelv természetét, szel-
lemét, más nyelvekkeli rokonságát kinyomozzák. Ily
értelemben vett nyelvészeink közül a jelesebbek: Gyarma-
thi Sámuel, ki pater Sajnovics után a finn rokon-
ságot első vitatta köztünk; - Beregszászi Pál, ki a
magyart a keleti nyelvekkel hasonlítá össze. Ugyan-
csak a múlt század vége felé (1795) Debreczenben, több
tudós ál készittetvén jelent meg egy nagy magyar nyelv-

8.

tan, mely debreczeni grammatika név alatt ismeretes. E nyelvtannak fő hibája az, hogy a nyelv történeti fejlődését mellőzve, csupán az élő nyelvre támaszkodik, s hol a gyakorlat nem képes útba igazítni, ott bizonytalan, ingadozó. Igy például az ik-es és ik-telen ige hajlítás kt nem tud különbséget tenni, a szenvedőt a közép formával összezavarja; mindegy neki: láttatom, v. látódom; látódjék v. látódjon. Verseghi Ferencz még tovább ment. Tiszta Magyarság czimű munkájában az egész ik-es hajlítást megtagadta magyarnak lenni, az ilyeneket: eszem, iszom tótos beszédnek állítá, s helyettök ezt kívánta elfogadtatni: eszek, iszok. – Verseghi ellenében az ik-es hajlítás törvényességét és sok más alapelveit a mr nyelvnek diadalmasan megmutatta Révay Miklós: „Elaboratior Hungarica" cz. híres nagy nyelvtanában (1806), s ama nyelvtani harczokban, lyek ez idő tájt közte és Verseghi kt folytak, s lyekb a Révai pártján három álnevü tanítványa egy egy egész könyvet írt Verseghi ellen n. minden mocskolódás nélkül. –

F Grammatica

Kardos, Adrián, Miklós, Jenő, Boldyrén, Vy, Lászlo

§§. A tudományos irodalom főbb vonásai.

Nem czélunk itten minden, ez időszakban magyarúl megjelent, munkát elősorolni: oly örvendetes szaporodásnak indult azok száma, h. cs. nérszerinti gemlitésök is hosszúra terjedne. Csupán azokra leszünk tekintettel, melyek a maguk korában nagy hatást gyakoroltak, s húzamosb ideig föntarthatták becsöket a mr közönség előtt. Ilyenek:

A hittanban és erkölcstanban: Tóth Ferencz pápai tanár theologiai munkái, és Sárvári Pál

debreczeni professor „Morális Filozofiája" (1802). A
természetrajzban: Dr. Földi János állattana, Linné
szerint (1801); és a „Magyar Füvészkönyv", melyet Dö-
szegi Sámuel debreczeni predikátor és Fazekas Mi-
hály főhadnagy, hasonlóúl a Linné rendszerébe dol-
goztak, s a mr̃ füvészi terminologiának, úgy szólva,
teremtői lettek. E jeles füvészkönyv félszázadonke-
resztül cs. n. egyedüli segédeszköze vt̃ a botanicát
mr̃úl m̃tanúlni akarókk. A mathesisben prof.
Dugonics András törte ḡ az útat „Tudákosság"
cz. munkájával (1784), lyben a kellő műszavakat
mr̃úl igyekezett kitenni, sokszor szerencsésen, de tőbb-
nyire visszatetsző újítással. A historiában: Világ-
történeti munkát gr. Gradányi József írt, külön-
böző forrásokból (1796–802); de cs. 6 kötetig vihet-
te; halála után Kis János a költő folytatta azt.
Mindszenti Sámuel komáromi predikátor L'Advocat
világtörténeti Lexiconát dolgozta ki magyarúl 6
kötetben (1795). – Budai Ézsaiás debreczeni tanár,
(később lelkész és superintendens:) „Közönséges Histo-
riát" adott ki (1800–5), s ugyanő irodalom-történeti
jó munkát is nyujtott a „Régi tudós Világ Histori-
ájában". (1805). – Különösen Magyarorg̃ történetét
tárgyazó jeleb munkák: Budai Ézsaiás: „Magyar-
ország Historiája" (1805–12) és bátyja, Ferencz, szováti
ref. lelkész igen becses „Polgári Lexicona" (1804), min-
denik 3 kötetben. Virág Benedek: „Magyar Századok"
(I kötet: 1808. II k: 1816) czímű munkájában jeleten tár-
gyalja a mr̃ tt̃énet régibb századait. Magyarorg̃ föld-
lárását (1799) prof. Válzi András dolgozta ki szótár
alakú 3 kötetes művében; Magyarorg̃ megyéiről derék

9.

10.

földképeket adtak Görög és Kereker a „Hadi történetek" cz. hirlap szerkesztői. Végre az egész földről hasznos „Oskolai Átlás" jelent meg (1800) Debreczenbe, prof. Budai felügyelése alatt.

95. Költészet.

A nemzeti és irodalmi ébredés az időszak elején is, mt rendesen, először a költészetben nyilatkozott. Lelkes testőreink a franczia, ú. n. klasszikai költészet csinja ál elbájolva, tárgyba és formában követni kezdék a jeles példányokat. A régi mr költőknél divatos négy rimü versszakot, franczia példára, könnyü kétsoros alexandrinnal válták fel; a dráma, tankölteménye, epistola lőn a kedvencz forma, lyben legörömestebb dolgoztak. Bessenyei lépett föl először drámáival (1772) úgy később a többiek; – itthon a hazába is hozzájok csatlakoztak a rokon elemek: sily módon állt elő költészetünkbe, az ú. n. franczia iskola.

De már ekkor a hon határai kt is készült egy mozgalom, ly egész más irányt adandó vala a mr költészetk. Nehány szerzetes férfiú, a régi klasszikai irodalom ál föllelkesitve, mértékes versek: ódák, elégiák stb. irására ösztönöztetett, mire az előtt cs. gyér példa vala költészetünkbe. Rajnis volt az első, ki megkezdé a munkát, de Baróti Szabó, a ki fellépett (1777). Még Révai csatlakozott ez irányhoz, s e háromtól veszi kezdetét a latin v. klasszikai iskola.

Azonbe a versírók nagy része, mtha tudomást sem venne ez újitásokról, békén haladt a megszokott ösvenyen, melyet Gyöngyösi nyitva hagyott. Terjedelmes, bőbeszédü, époszokat zenge, négy rimü strophákban; alkalmazta magát a közönség fejletlen izléséhez, s Gyöngyösit ha erényeiben utól n. érte, hibáiban meghaladta. Dugonics

lépett fel közülök elöször (1774). Ez volt az úgynevezett népiesek, v. helyesben: népszerüek iskolája.

Végre egy negyedik irány is kezde mutatkozni. Finam ízlésü érek, egy részről a régi klasszikai költészet bájának is hódolva; de más részt az új, - különösen német - poësis szép ségeitől is meghatva: míg amannak áldozni m. n. szüntek, ennek követésére is felbuzdúlának. Külsőleg ez irány a rimes versek mértékre (jambus, trochaeus) szedésébe nyilvánult. Ráday tette az első kisérletet. Ezek mtegy út törői vtak azon új iskolának, lyben Kisfaludy K., Vörösmarty stb. ragyog, nevök tt: az ily iskolai előzői.

10§. A franczia iskola.

A franczia iskola kezdője, ki annak egyszersmind fejéül tekinthető: Bessenyei György. Fia egy szabolcsi nemes családnak, oly hanyag nevelésben részesült, h. midőn 19 éves korában a testör seregbe lépett, arczpirúlva kellett érzenie roppant elmaradását. E szégyen érzete öt tanúlásra ösztönzé, s 11 évi erőfeszítés, folytonos munka által annyira vitte, hogy nem cs. uz újabb nyelveket sajátitá el, hanem a tudományokban is, főleg a historia - s bölcsészetben alapos jártasságot szerzett; úgy hogy irói föllépésekor egyike vt már honunk legszellemdúsabb és kiképzettebb tudósainak. Föllépése 1772-ben történt, Agis czimü szomorújátékával, melyet n. sokára Hunyadi László, Buda tragoediái, Philosophus vigjátéka és egyéb költeményei - ezek kt az angol Pope után dolgozott Ember próbája czimü tanköltemény - s nehány prózai munkája követtek. Bessenyei maga körébe vonta a vele rokon szellemü költőket, s munkáikat ily czimü

12.

könyvben kezdé kiadni: Bessenyei György társasá-
ga (1777). – Költeményeit a bölcsészi hajlam, a reflexio,
jellemzi; drámai szer kezdetén meglátszik, h. oly időben irat-
tak, mikor még n. vt magyar szinpad. – Irodalmi szerep-
lése 1772–80 közé esik; azontúl biharmegyei jószágá-
ra vonulva, folyvást dolgozott ugyan költői, bölcsészi
és történeti műveket, de semmit ki nem adott.

Barcsay Ábrahám, testőr társa Bessenyeinek,
később ezredes a lovasságnál, a „Bessenyei társasá-
gában" adta ki első költeményeit; azután pg (1789)
Révai bocsáta közre azokból egy nagyobb csomót. Ver-
sei leginkább könnyű, kedélyes epistolákból állanak,
melyeket barátjaihoz irogatott.

B. Nczy Lőrincz, tábornok, s abauji főispán,
nem tartozott ugyan a testőrök közé, de azért a
franczia iskolához számítjuk, részint költeményei jel-
leménél fogva, részint mivel barátsága és buzdítá-
sai által serkentőleg hatott ezen iskola embereire.
Nczy már hajlott korban volt, midőn ezek fölléptek:
ő azelőtt régen irogatott verseket, de ki nem adta,
csak jóval később (1787–9) jelentek azok meg Ré-
vai által: Költeményes Holmi czím alatt. – Józan,
vidám életbölcseség teszi alapját költeményeinek:
dicséri a mezei életet, a megelégedést; korholja a hi-
bát, a fényűzést, hiúságot; részt vesz a köznép szenve-
déseiben, és mindenek fölött szivvel lélekkel magyar.

118. A franczia iskola. Folytatás.

Barcsay személyes barátsága által, ösztönözve
lépett föl Anyós Pál, az ifjú paulinus szerzetes.
Az eltévesztett életpálya miatti gyötrelem, mely végre
is (28 éves korában) sirba vitte, elegia-költővé tette
Anyóst; csak a barátság enyhité némileg fájdalmait.

Innen költeményei e két fajra oszlanak: elégiák és epistolák. Egy pár dalában a népi schémát is sükerrel alkalmazta. Munkái nem jelentek meg öszesen; - csak halála után (: 1798:) adott ki azokból Bacsányi egy nagyobb - de hiányos - gyüjteményt. -

Gr. Teleki József, ugocsai főispán azon szép elégiájával vonta magára a közfigyelmet (: 1779:), melyben húga Teleki Eszter halálát kesergi; - gr. Teleki Adám pg még előbb (1773:) Corneille „Cid" czímü drámájának jeles fordításával, alexandrinokban.

A franczia iskola újabb nemzedékének mtegy központja, irányadója Péczeli József, komáromi predikátor, lőn: ki nehány eredeti, de többnyire fordított munkái ál nagyon elhíresedett. Versekben irott Mesei (: 1788:) részint eredetiek, részint aesopusi tartalmúak, s könnyü, kellemes elbeszélő modoruk miatt nagy tetszésben részesültek. Fordításai közül jelesebbek: a Henriás (: 1786 és 92:), hőskölteméný Voltaire után; Zair, Merop, Tankréd, Alzir szomorújátékok ugyanazon franczia szerzőtől; végre Jung éjtszakái, angol költő müve, de francziából fordítva.

Többi hívei is ezen iskolának leginkább franczia müvek fordítására adták magokat, de n. gy szerencsével.

12§. A latin iskola.

Erdősi Jánosnak XVI^ik^ századbeli kísérlete, a magyar verseket klasszikai mértékre szabni, a XVIII-dik század derekáig gyér követőkre talált. A múlt század közepe táján azonban már voltak egyesek, mint gr. Ráday Gedeon és szilágyi Sámuel superintendens, kik irószobájok rejtekében latin mértékkel foglalkoztak, de közre n. bocsátván, müködésök hatás nélkül maradt. - Molnár János, tudós kanonok, adta az első,

14.

(bár gyarló) példát, s a buzditást: „Régi jeles Épü-
letekről" irt munkájában. Buzditására előbb Rájnis
kezdett tervszerüen dolgozni, de őt a föll épésben h. cs.
Baróti Szabó, hanem Révai is megelőzte. E három
a latin iskola kezdője, feje.–

Baróti Szabó Dávid, jézsuita és kassai ta-
nár, 1777-ben adta ki „Új mértékre vett külömb ver-
seit", melyek „hatlábú, alagyás és lantos verseket"
tartalmaznak. Mai szempontból tekintve, alig egye-
bek azok prozódiai gyakorlatoknál: de megjelemé-
sök az akkori deákos közönségre nagy hatással vt,
s a méltányló fogadtatás buzditóan hatott Barótira.
Nem sokára (1779–80), Paraszti majorság czimü
tanköltemény e (Vanière latin munkája után) még hi-
resebbé tette nevét. Verseit változtatva, kihagyva,
újakkal pótolva még 3. kiadásban bocsátá közön-
ség elé (1786–89–1802:).– De legbecsesb dolgozata
Virgil Aeneise lett, melynek forditását agg korában
végezte be, s melyhez az Eklogák is járúltak. Érde-
mei a nyelvre nézve kétségtelenek, melyet új és rit-
kább szavakkal, fordulatokkal gazdagitott; noha
más részről az is való, h. magyarsága sokszor eről-
tetett.–

Kőszegi Rájnis (: tulajdonkép: Reinich:) József,
hasonlóúl a jézsuita szerzet tagja – csak 4 évvel u-
tóbb Barótinál léphetett föl „Magyar Heliconra ve-
zérlő Kalauzával", melyben a magyar versszerzésnek
„példáit és reguláit" adta.– A példák saját versei,
nehány óda s epigrammból állnak: és eredeti költe-
ménye-i jóformán csak is ezekben határozódnak. De for-
ditotta ő is Virgilt: az Eklogákat, Georgicont egészen,
az Aeniesbe belehalt. Dics vágyas hogy Baróti által

megelőztetett; keserü tollharczba keveré őt az utóbbi-
val. Rájnis magyarsága nem oly erőltetett mint a
Barótié, de pongyolább is ennél.

Révay Miklós, kegyes rendü szerzetes, majd
a magyar nyelvnek egyetemi tanára, – elébb egy füzet
elégiát (1778), később (1789) Elegyes verseit adta ki, me-
lyek szintén elégiákból és énekekből (=dalokból) állnak.
Izlése tisztább, mint társaié, nyelve, verselése is jobb:
mindazáltal az ő nevét nem középszerü költeményei,
hanem nyelvészeti munkái tették s teszik halhatat-
lanná. Ő a rimes verset sem vetette meg egészen:
költeményei közt újabb szabású s elég csinos dalok is
találhatók. –

13§. Latin iskola. Virág.

E három úttörő, Baróti, Rájnis, Révai nyomdo-
kin indult, de őket messze túl szárnyalta Virág Be-
nedek, a „magyar Horácz". Született ő a múlt század
közepén (1752) Nagy Bajomban. A paulinus szerzetbe
lépvén, egy darabig sz. fehérvári tanárságot viselt, de
később, részint betegeskedés miatt, részint hogy magát az
irodalomnak szentelhesse, letette a tanári hivatalt és
Budára költözött, hol élte hátralevő idejét csöndes el-
vonultságban és szegénységben tölté. (Meghalt 1830.) –
Költeményei, melyek főként odák, s epistolákból állanak,
cs. 1779ben jelentek meg először összegyüjtve; de már az
előtt egyes darabok nemzeti ódái közül, külön lapokra nyom-
tatva, bejárták és felvillanyozták a hazát. Poétai mun-
káinak második gyüjteményét nehány évvel halála előtt
(1823) újra kiadta, de már akkor Berzsenyivel nem ver-
senyezhetett. „Magyar Lantján" is, melyben a zsoltárok ver-
ses forditását közlé (1826) meglátszott hanyatló korának

erőtlensége. De becsés szolgálatot tőn hazájának, már élte őszén, Horácz minden munkáinak hű és szép fordítása által, melyek előbb részenkint, azután (a Leveleket 1815-t, a Satirákat 1820, az Odákat 1824.) teljesen is megjelentek. Virág egyike első rangú költőinknek, ki nemcsak a nyelvet, a verselést vitte nagyobb tökélyre: hanem a [illegible] ség iránti érzéllel is bírt, s azt többnyire hatályosan tudta kifejezni ódáiban.-

A többi költők, kik még klasszikai formákban is dolgoztak, mint Kazinczy, Dayka stb. csak félig tartoznak a latin iskolához: róluk is az új iskola előzői közt leend szó.-

148. A népies irány.

A franczia iskola költői főleg azon osztályra hatottak, a közönségnek, mely magán bírt némi franczias müveltséggel; a latin iskolát azok méltányolták legin-kább, kik a régi klasszikai irodalom avatottjai valának. A nagy többség sem egyik sem másik irány szépségeit nem tudta felfogni; csak üresen ujitást látott benn-ök, mely a nyelvet, a verselést kiforgatja eredeti bá-jaiból; - s még mindig Gyöngyösi tartá a nemzet legnagyobb költőjének. - E nagy többség ízlésének hódolva lé-pett fel Dugonics András, tegyesrendü szerzetes 1774-ben „Trója vészedelme czimü verselt munkájával, s nem sokára azután Ulysses Történeteivel, négy rimü strophákban. - Nagyobb terjedést idézett elő nemzeti tár-gyu eredeti regényivel, melyek elsője, Etelka (1788) nevét egyszerre országos hirüvé tette. Követék ezt több-bi regényei (Az arany perecek, Jolánka, Cserei, A gyap-jas vitézek, A szerecsenek) s elbeszéléssel vegyitett sajá-ságos jindarabjai (Tolvi Miklós, Etelka Rajczban, Ba-

tori Mária, Kun László) melyek közül Bátori Mária igen soká fentartotta magát a színpadon. – Dugonicsnak kétségtelen érdemei vannak az olvasó közönség gyarapításában, a nemzeti érzés terjesztésében, sőt a nyelvújításban is; noha választékos ízlésünek nem mondhatjuk.

7. füzet.

17.

Dugonicsnál még nagyobb költői hírben állt a múlt század vége felé Horváth Ádám. E hírét leginkább Hunniás czimű eposának köszönhette, melyben Hunyadi Jánost, szintén Gyöngyösi modorában, négy rímű versekben énekli meg, (1787). Munkája gyarló; legnagyobb hibája az, hogy hiányzik benne a cselekvények egysége: Hunyadinak különböző, egymásból nem folyó tettei soroltatnak el, egész haláláig. Hogy mégis oly nagy tetszést aratott aratott az eposz: az a tárgy érdeme leginkább. – Horváth sokkal később, már élte vége felé (1815) is írt egy hős költeményt, a Rudolfiást, Habsburgi Rudolfról, de az még tökéletlenebb. – Költői becscsel csak nehány népdala bír, mint a Vidúlás („De mit töröm fejemet") s egy pár szép éneke mai énekes könyvünkben („A nagy király jő" .... „Szent egek, minden boldogok hajléki"). –

Legkedvesebb költő a népiesek közt minden esetre gróf Gvadányi József „magyar lovas generalis". Ő volt első nálunk, ki comico-satiricus műveket írt. Peleskei Notáriusában (1790) a külföldieskedő magyarokat gúnyolja ki. E nagy tetszéssel fogadott művét később folytatta is, így jött létre: Peleskei Not. pokolba menetele (1792), és Peleskei Not. elmélkedései, betegsége, halála (1796). Rontó Pálja (1793) maig kedves népolvasmány, noha ez már vizenyősebb. „Az 1790-ki Országgyűlés leírása" szinte satiricus művei közé tartozik. –

Még egy rakás époszt lehetne megemlítnünk, me-

lyeket a népies iskola emberei írtak. Ilyen a Zrínyiász, melyet Kónyi János örmester Zrínyiból elbeszélő; a Magyar gyász, Etédi Mártontól, a Máramarosi éhség, Gáthitól, a Pártos Jeruzsalem, bályi Nagytól stb: de ezek csupán versbe szedett históriák, miktől feledtség borítja őket.

Jobb ízléssel, bár szinte népszerű modorban dolgozott az úgynevezett Debreczeni kör, melyhez Dr. Tóldi János, főhadnagy Tatzekas Mihály, s eleinte maga Csokonai is, tartozott. Földi a rímes versek mértékre szedését sürgette; Tatzekas néhány csinos dalt írt, s az oly közkedvességű Ludas Matyi népszerű elbeszélést.

Végre azon irányt sem hagyhatjuk érintetlen, mely a költészetet külső mesterkélésében tartotta és kereste. A leonínista Gyöngyösi János, tordai pap, szedett e téren legtöbb áltabert; s Kovács Józseffel a rímhajhászszal végződik e kinövése költészetünknek.

158. Az új iskola előzői.

Ennyi szétágazó törekvés mellett már az új szellem is kezdett lengedezni: ama szellem, mely a föntebbi iskolák egyikének sem hódolt föltétlenül; hanem a megifjodott német költészet példájára, mind az ó-klasszikai, mind az új-európai, mind végre a nemzeti formákban csupán a szépet keresse. A kassai „Magyar Muzeumban" nyilatkozott először e szellem: Ráday nyujtotta az első kísérleteket, s Kazinczy lőn az új irány első bajnoka.

Gróf Ráday Gedeon, - fia Pálnak, - ki vallásos költeményeiért a múlt időszakban említtetett, - már a század derekán megkísértette volt a klasszikai formát, megkezdvén a Zrínyiász átdolgozását hexameterben. De egyszersmind a rímes verseknek (jambus, trocheus) mérték-